

श्रोत: अञ्जपूर्ण पोष्ट, २०७४/१२/१७

चमेलिया परियोजनाको दुःखद् अन्तरकथा

गिरि श्रीस मगर

मंगलबार २३ माघ २०७४ मा चमेलिया पुग्दा विद्युत् गृहको अगाडि जमिन सम्याउने र फूलहरू रोप्ने काम हतारमा भइरहेको थियो। त्यसयता उद्घाटनसम्मै विद्युत् गृहको सेरोफेरोमा राम्रै धपेडी थियो। राष्ट्रिय गौरवको परियोजना भएर पनि ढिलाइ भएकाले कुख्याति कमाएको चमेलियामा यस्ता दृश्य देखिनु सामान्य नै थियो। किनभने २७ माघमा तत्कालीन प्रधानमन्त्री शेरबहादुर देउवाद्वारा विद्युत् गृहको उद्घाटनको कार्यक्रम निश्चित थियो।

२७ माघको मध्याह्नतिर हेलिकोप्टरहरू अवतरित भए। गाउँगाउँबाट आएका मानिसको लस्करमा प्राडो, स्कोर्पियो लगायतका गाडीहरूको लावालस्कर थपियो। प्रधानमन्त्रीले ताम्रपत्रलाई ढाकेको पर्दा खोलेर विद्युत् गृहको उद्घाटन गरे। सिँढी चढेर कन्ट्रोल रुमको सिन्क्रोनाइज स्विच अन गरे, भाषण गरे र उडे काठमाडौं।

त्यसरी तामझामका साथ उद्घाटन भएको चमेलिया आयोजनाको दुःखद् अन्तरंग कथा भने कमैलाई थाहा छ। खुसी छायो राष्ट्रिय ग्रिडमा ३० मेगावाट बिजुली थपिएको समाचारले। तर भविष्यमा राष्ट्रिय गौरवका परियोजनाहरू चमेलियाजस्तै 'राष्ट्रिय ग्लानिको परियोजना' नबनून् भनेर पाठ सिक्ने काम भएको भने देखिएन। नेपालीहरू पाठ सिक्न चाहँदैनन् वा तिनलाई इतिहासको पाठबाट टाढै राखिन्छ। इतिहासको पाठलाई 'एक्सपोज' गर्दा ठूलाबडाहरू नांगिने सम्भावना हुन्छ।

ढिलाइका कारण : भौगोलिक कि मानवीय

चमेलिया परियोजनाको सिभिल ठेकेदार चाइना गेजुवा गुप कर्पोरसन (सीजीजीसी) हो। सन् १९७० मा स्थापना भएको र झन्डै ४० हजार कामदार रहेको सीजीजीसीले विश्वव्यापी निर्माण जगत्मा चीनको प्रतिनिधित्व गरिरहेको समेत बताइन्छ। परियोजनाको निर्माण सुपरिवेक्षणको जिम्मेवारी नेविप्राको 'आयोजना विकास महाशाखा' सँगको समन्वयमा परामर्शदाता संस्थाहरू शाह, सिल्ट र आइकोन जेभी तथा समन (कोरियन परामर्शदाता संस्था) माथि रहेको थियो। तर परियोजनाको 'काउन्ट डाउन' सँगै सीजीजीसीको काममा अनेक प्रश्न खडा हुन थाले।

सीजीजीसीको कार्यशैली समन्वयात्मक थिएन। कामको सिलसिलामा नेविप्रा, हाइड्रो मेकानिकल तथा इलेक्ट्रोमेकानिकल ठेकेदार केएचएनपी (कोरिया हाइड्रो एन्ड न्युक्लियर पावर) सँग यसले राम्रोसँग समन्वय गर्न सकेन। परामर्शदाता संस्थाहरूका प्रमुख जिम्मेवार अधिकारीहरू मूलतः काठमाडौंमै बसे। तिनले सीजीजीसीलाई 'ट्र्याक' मा हिँडाउन सकेनन्। त्यसले गर्दा टनेल निर्माणका क्रममा आवश्यकता र डिजाइनअनुसार 'सपोर्ट टाइप' राख्ने र प्रक्रियाअनुसार ग्राउटिङ (सिमेन्ट, पानी र केमिकलहरूको निश्चित अनुपातलाई टनेलको चट्टान र माटोभित्र 'इन्जेक्ट' गर्ने काम) गर्ने कामको सुपरिवेक्षण हुन सकेन।

नेविप्राको इन्जिनियरिङ निर्देशनालयअन्तर्गत माटो, चट्टान र कंक्रीट प्रयोगशाला छ। यो प्रयोगशालामा सीजीजीसीले आयोजनाका लागि गरेको कंक्रीट नमुनाहरूको केकति परीक्षण भयो र केकति रिपोर्टहरू तयार भए, यसको विवरण उसैसँग होला। तर ढिलाइ हुँदै जाँदा परिणाम धेरै नकारात्मक देखिए। सम्पूर्ण 'टनेल थ्रु' नहुँदै सन् २०१३ को मेमा अडिट २ र ३ का बीचको आठ सय मिटर टनेलमा भू-स्खलन (स्क्विजिङ) भयो भनियो। सीजीजीसीले ८४३ मिटर टनेलका लागि 'भेरिएसन' (अतिरिक्त कामको अतिरिक्त ज्याला) माग्यो। चार किलोमिटर लामो टनेलको ठेक्का सम्झौता ९२ करोड रुपैयाँमा भएको थियो भने ८४३ मिटर टनेललाई निर्माण मर्मत गर्न सीजीजीसीले एक अर्ब ९० करोड रुपैयाँको भेरिएसन माग्यो।

एक वर्षको माथापच्चीपछि जुलाई २०१४ मा नेविप्राले सीजीजीसीको भेरिएसन स्विकार्ने निर्णय गर्‍यो। तर जनार्दन शर्मा सभापति रहेको तत्कालीन सार्वजनिक लेखा समितिले ऊर्जा मन्त्रालय (ऊर्जामन्त्री राधा जवाली रहेका समयमा) र नेविप्रालाई रकम नतिर्ने निर्देशन दियो। यससँगै सीजीजीसीले घोषित रूपमै काम बन्द गर्‍यो। परियोजना थप दुई वर्षका लागि पछि धकेलियो। तर जनार्दन शर्मा नै ऊर्जामन्त्री भएपछि सन् २०१६ को सेप्टेम्बरमा सीजीजीसीको भेरिएसन रकम तिर्ने निर्णय भयो र सीजीजीसीले पुनः काम सुरु गर्‍यो। सन् २०१७ को सेप्टेम्बरसम्ममा टनेलको काम पूरा भयो।

भ्रष्ट कर्मचारीतन्त्र

टनेलमा भू-स्खलन आकस्मिक थिएन। मानवीय त्रुटिहरूको लामो शृंखलाको परिणाम थियो। टनेल इन्जिनियरिङमा सही 'सपोर्ट टाइप' र प्रभावकारी 'ग्राउटिङ' ले टनेलमा भू-स्खलनलाई रोक्ने मात्र होइन, सिपेज र लिकेजलाई पनि कम गर्छ। तर टनेल वाल प्रोटेक्सन वा पावर हाउसकै विभिन्न लेभलका कंक्रीटिङका काम सीजीजीसीले आफ्नो मर्जीअनुसार गरेको थियो। यी काम भइरहँदा सुपरिवेक्षणमा खटिएकाहरूलाई ऊ आफ्नो आवास क्षेत्रमा भोजभतेरको प्रबन्ध गर्थ्यो।

परिणाममा के देखियो भने स्थानीय बजारमा सिमेन्ट प्रतिबोरा पचासदेखि एक सय रुपैयाँका दरले किनबेच हुन थाल्यो। रिबार र सरियाहरू रातारात सस्तिए। आयोजनाको धातुका सामान गाडीमा लोड गरेरै बेचन थालियो। बेचन लैजाँदा प्रहरीद्वारा समातिएका बिम स्टिल, स्क्वाफोल्डिङ पाइप, रडहरू, स्टिल प्लेटहरूलगायत धातुका विशाल संग्रह अहिलेसम्म पनि बैतडीको पाटन प्रहरी चौकीमा रहेको छ। नेविप्राका कर्मचारीहरूको भ्रष्ट आचरण सीजीजीसीले थाहा पाइसकेको थियो। त्यसको 'बाइप्रोडक्ट' कस्तो देखियो भने सीजीजीसीले ससाना निहुँमा पनि झगडा गर्न थाल्यो। नेपाली कामदारलाई कुट्नु सीजीजीसीका कामदारका लागि सामान्य कुरा भयो। परियोजना निर्माणमा सुरुदेखि नै नेविप्राका कर्मचारीले काठमाडौं, अत्तरिया, डडेल्धुरा, धनगढी वा आफ्ना घरमै बसेर हाजिर गरी भत्ता खाए। अधिकांश समय पाँचसातजना मात्रै हुन्थे र ती पनि निर्माण साइटमा हुँदैनथे। परियोजना वा केन्द्रले तिनलाई कहिल्यै अनुगमन गरेन।

नेविप्राको प्रतिवेदन 'जिओलोजी अफ टनेल एन्ड रक सपोर्ट क्लास' (नेविप्रा, १९९७) मा भू-स्खलन हुने क्षेत्रको चट्टानको गुणलाई 'ठीकठाक' भनिएको छ। यो क्षेत्रसहित टनेलको ८३ प्रतिशत लम्बाइ यही

‘ठीकठाक’ वर्गमा परेको छ। १४ प्रतिशत ‘राम्रो’, झन्डै तीन प्रतिशत ‘नराम्रो’ र ०.५ प्रतिशतभन्दा कम ‘धेरै नराम्रो’ वर्गमा रहेको देखिन्छ। त्यसैअनुसार सपोर्टको तालिका बनाइएको छ। चट्टानको गुण ‘ठीकठाक’ भनिएको क्षेत्रमा भू-स्खलन भएको छ। ‘नराम्रो’ वा ‘धेरै नराम्रो’ भनिएको क्षेत्रमा भएको छैन। अर्थ स्पष्ट छ- प्रतिवेदन वा कामको गुणस्तरमध्ये कुनै एक ‘ठीक’ थिएन वा दुवै ‘ठीक’ थिएनन्। भू-स्खलनपछिका अध्ययनले प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको चट्टानको गुण र वास्तविक चट्टानको गुणमा धेरै फरक देखाएकाले नेविप्राको प्रतिवेदनमा प्रश्न उठ्छ नै। तर भू-स्खलन र सिपेजको समस्यामा भौगोलिक कारण मात्र थिएन, त्यो मानवीय त्रुटिहरूको परिणाम पनि थियो। चमेलियाको ढिलाइमा केवल भौगोलिक कारण मात्र थिएन, देशीविदेशीले चमेलियालाई लामो समयसम्म दुहुनो गाई बनाउन गरिएको ‘क्यालकुलेटेड’ वा ‘इन्जिनियर्ड’ ढिलाइ थियो।

नियतवश ढिलाइ : केही उदाहरण

जलविद्युत् गृहको ‘डिजाइन अवस्थिति’ अहिलेको ठाउँमा थिएन। निर्माण चरणमा नपुग्दै बिनाकुनै ठोस प्राविधिक कारण यसलाई तीन सय मिटर पर पहाडकै फेदमा सारियो। ‘स्लोप प्रोटेक्सन’ का नाममा ठूलो भेरिएसनको माग गर्नु यसको मूल अभीष्ट थियो। यसले प्रत्यक्ष रूपमा ठूलो रकमको सत्यनास मात्र गरेन, काममा ढिलाइ भयो।

सीजीजीसीले विद्युत् गृह इनलेट टनेलको काम गर्दा डिजाइनको अतिरिक्त क्षेत्रमा समेत कंक्रीटिङ गरिएको पाइयो। बाइफरकेसन जडान गर्दा यो कुरा पत्ता लाग्यो। सीजीजीसीले ६ वर्ग मिटरजति क्षेत्र भत्काउनुपर्ने भयो। जुन काम दुईजनाले बढीमा १० दिनभित्र पूरा गर्न सक्थे। तर सीजीजीसीलाई जतिभन्दा पनि आलटाल गरिरह्यो। काम पूरा गर्न ८७ दिन लगाइदियो।

समन्वयको अभावमा सिभिल र मेकानिकल ड्राइङ्ग मेल नखाएर जेनेरेटर स्टेटरको बेस प्लेट जडान हुन सकेन। त्यसका लागि सिभिल पार्टका केही भाग फोडेर मिलाउनुपर्थ्यो। त्यति काम गर्न २० दिन पर्याप्त हुन्थ्यो तर सीजीजीसीले एक वर्ष लगाइदियो।

कमिसनिङको समय नजिकै आइपुग्दा ४ अक्टोबर २०१७ मा विद्युत् गृहमा पानी नपठाउँदै बाँधको एक नम्बर गेटको बेस कंक्रीटिङ सतहलाई नदीको प्रवाहले बगाइसकेको भेटियो। यसबाट सीजीजीसीको कामको स्तर अनुमान गर्न सकिन्छ। पुनः काम गर्दा दुई महिना लाग्यो।

सीजीजीसीसँग दक्ष कामदारको व्यापक अभाव देखियो। उसले अधिकांश कामदार स्थानीय क्षेत्रबाटै लियो, जसलाई निर्माण क्षेत्रको कुनै अनुभव थिएन।

प्रि-कमिसनिङका लागि जब इन्टेक रेडियल गेट सञ्चालनमा आउनुपर्ने बेला भयो, रेडियल गेटको आसन्न तल्लो भागमा कम प्राथमिकताको पुल निर्माण सुरु गर्‍यो सीजीजीसीले। प्रि-कमिसनिङमा अवरोध पुर्याउनु उसको अभीष्ट देखियो।

सामान्यतया विद्युत् गृह प्रवेश मार्गलाई कालोपत्रे गर्नु पहिलो प्राथमिकतामा पर्दछ तर सीजीजीसीले सन् २०१६ मा मात्रै बाटो सम्प्याएर कालोपत्रे गर्‍यो। खाल्टाखुल्टीका कारण निर्माण अवधिभरि विद्युत् गृहमा सामान पुर्याउन धेरै सास्ती भयो।

विद्युत् गृहका झ्यालढोका हाल्न तीन वर्ष लाग्यो। परियोजना सञ्चालन भइसक्यो, झ्यालढोकाको काम अझै पूरा भएको छैन।

ढिलाइमाथि केही प्रश्न

परियोजनाको व्यवस्थापन किन कमजोर र निरीह देखियो ? साँच्चै कमजोरी हो वा ठेकेदारले कमजोर बनाएका हुन् ?

आयोजना जति लम्बियो, सीजीजीसीको चमेलिया बसाइ त्यति नै लामो हुने निश्चित थियो। यसले उसलाई आफ्नो जनशक्तिलाई यहीं राखिरहन, आफ्ना मेसिन र उपकरणलाई स्टोर गर्न र बेला आएपछि नेपालकै अर्को परियोजनामा स्थानान्तरण गर्न सजिलो हुने थियो। सम्भवतः १२ सय मेगावाटको जलाशययुक्त बूढीगण्डकी परियोजनाका लागि।

२२ मेगावाटको चिलिमेमा काम गर्न नसकेर बद्नाम भएको, ४२.५ मेगावाटको तल्लो सान्जेनको काममा ढिलाइ र उदासीनता देखाएर कारबाही भोगेको र ३० मेगावाटको चमेलियामा 'पीडक' नै साबित भएको सीजीजीसीलाई नै मन्त्रिपरिषद्को २३ मे २०१७ को बैठकले बिनाकुनै प्रतिस्पर्धा सरकारहरूबीचको समझदारीका नाममा १२ सय मेगावाटको जलाशययुक्त बूढीगण्डकी परियोजनाको ठेक्का दिई सम्झौतासमेत भयो। तर संसदीय समितिहरूको निर्देशनपछि मन्त्रिपरिषद्को १३ नोभेम्बर ०१७ को बैठकले त्यो सम्झौता खारेज गर्‍यो।

जसरी 'चिलिमे जलविद्युत् परियोजना' मा काम गर्न आएका भारतीय नागरिक रसुवागढी र चीनका सीमा क्षेत्रहरूतिर जान उत्सुक देखिन्थे, त्यसैगरी चमेलियामा कार्यरत् सीजीजीसीका चिनियाँ कामदारहरू भारतीय सीमा क्षेत्र वा टनकपुर बाँधसम्म निर्वाध घुमिरहेका हुन्थे। तिनले परियोजनाको कामबाहेक अनधिकृत सूचना संकलन गरिरहेका छैनन् भन्ने कुराको के आधार छ ?

छुटाइएका संरचनाहरू

परियोजनाको बाँधमा 'स्पिल वे' र ड्र्यास र्याक क्लिनिङ मेसिन देखिँदैन। स्पिल वे (परम्परागत प्रकारको पनि हुन सक्छ वा 'फ्ल्याप गेट' प्रकारको पनि हुन सक्छ) नदीको बहाव उच्च अवस्थामा रहेको बेला बढी भएको पानी बगेर जाने बाटो हो। चमेलियामा हिउँदको पिक समयमा पानीको बहाव प्रतिसेकेन्ड ११ घनमिटर रेकर्ड गरिएको छ। ३० मेगावाट बिजुली उत्पादनका लागि विद्युत् गृहमा प्रतिसेकेन्ड ३५.४६ घनमिटर पानी आवश्यक पर्छ। तर बाढी आएको अवस्थामा पानीको बहाव प्रतिसेकेन्ड ७१० घनमिटरसम्म रहने सर्वेक्षणले देखाउँछ।

बाढी आउँदा स्पिल वे नभएका कारण रेडियलगेट नै सञ्चालन गर्नुपर्ने बाध्यता छ। एक मिटर प्रति तीन मिनेट लिफ्टिङ स्पिडको डिजाइन रहेको रेडियल गेट सुरक्षित अवस्थामा पुग्न करिब २१ मिनेट लाग्नेछ। त्यसैले बाढी आएको अवस्थामा पानीको नियन्त्रण यौटा ठूलो चुनौती हुने निश्चित छ। पानी खोल्न प्रशस्त समय लाग्ने र नखोल्दा गेट र अन्य संरचनामा नै क्षति पुग्ने देखिन्छ। डिजाइनअनुसार यो परियोजनामा रेडियल गेट (नदी थुन्ने गेट) नै 'स्पिल वे' हो भनिएको छ।

तर रेडियल गेटलाई नै 'स्पिल वे' को रूपमा प्रयोग गर्नुको बेफाइदा र सञ्चालन चुनौतीलाई गम्भीरतापूर्वक लिएको देखिँदैन। पानीको सतह अत्यधिक हेडमा पुग्नु आधा मिटर बाँकी रहँदै रेडियल गेट सञ्चालनमा आई उठ्न थाल्नुपर्दछ। कुनै प्राविधिक गडबडीले गेट खुलेन भने वा खुलेर पनि आधा बाटोमा बन्द भयो भने बाँधका संरचना र तल्लो तटीय क्षेत्रमा ठूलो क्षति पुग्नु सक्छ।

वर्षायाममा पानी नियन्त्रणका लागि रेडियल गेट एक दिनमै धेरैचोटि सञ्चालन गरिरहनुपर्ने हुन सक्छ। मूलतः रेडियल गेट दैनिकजसो सञ्चालन गरिरहने संरचना होइन। यसो गर्दा गेट चाँडै बिग्रन सक्छ। बटम कंक्रीटिड चाँडै भत्किन सक्छ। पानी नियन्त्रणका लागि छुट्टै गेटबिनाको बाँध उच्च जोखिममा हुन्छ। छुटेको अर्को संरचना (उपकरण) हो- ड्र्यास र्याक क्लिनिङ मेसिन। चमेलिया विद्युत् गृहले पिकिड आवरमा (दैनिक ६ घण्टा) बाहेक वर्षात् र त्यसपछिका एकाध गरी चार महिना मात्र मुस्किलले ३० मेगावाट दिने हो। तर हावाहुरी र वर्षात्का बेलामा उपल्लो तटीय क्षेत्रबाट बगेर आउने घाँस दाउरा, रुखपात र अन्य अवरोधकहरू ड्र्यास र्याकमा अत्यधिक मात्रामा अड्किन पुग्छन्। टनेलभित्र जाने पानीमा अवरोध आएपछि नदीमा आवश्यकताभन्दा बढी नै पानी भए पनि जेनेरेसन हेड लस हुन्छ र जेनेरेटरले क्षमताभन्दा कम विद्युत् शक्ति उत्पादन गर्दछ। यो प्रत्यक्ष घाटा हो। घाटाको प्रबल सम्भावनालाई घाटाको कुख्यात इतिहास रचेको परियोजनामा किन हेरिएन, अचम्मलाग्दो विषय छ।

वातावरणीय प्रभाव

चमेलिया (चौलानी) नदीको मूल अपी हिमालय शृंखला हो। यो नदी शारदा नदीमा मिसिन्छ। विभिन्न प्रजातिका माछा पाइने भए पनि यो नदी मूलतः असला माछाका लागि प्रसिद्ध छ तर आगामी पिँढीले त्यस्तो माछा देख्न नपाउन सक्छ। माछालाई आवतजावत गर्न बाँध निर्माणमा बनाइनुपर्ने 'फिस ल्याडर' वा 'फिस बाइपास प्रणाली' बनाइएको छैन। 'फिस ल्याडर' माछाहरूका लागि शतप्रतिशत मैत्रीपूर्ण नभए पनि तिनलाई घाइते हुन र मर्नबाट बचाउन, तिनको आवतजावत र प्रजनन सफलतालाई कायम राख्न सहयोगी हुन्छ। अहिले चमेलिया नदीमा माथिका माछा माथि नै रहन बाध्य छन्। पानीको प्रवाहमा आएको अवरोधले माछाको स्वाभाविक आवतजावत र प्रजननलाई बाधा पुर्याएको छ।

चमेलियादेखि अत्तरियासम्म १३१ किलोमिटर लामो १३२ केभी प्रसारण लाइन तान्दा दुई हजार तीन सय रुखहरू काटिएका थिए। त्यो फँडानीले पहाडी भूभागमा भू-क्षयको सम्भावना बढाइदिएको छ। त्यसको रोकथामका लागि केके काम भए ? परियोजनाले नर्सरी निर्माण गरेर स्थानीयलाई कति बेर्ना वितरण गर्‍यो ? यी प्रश्नहरूको उत्तर सायद परियोजनासँग छैन। छन् त नेविप्राको इन्जिनियरिङ

निर्देशनालयअन्तर्गत 'वातावरण तथा सामाजिक अध्ययन विभाग' नै छ। तर विभागले यो परियोजनाको सन्दर्भमा के 'अध्ययन' गर्‍यो भन्ने प्रश्न उठ्नु स्वाभाविक छ।

थप क्षतिको सम्भावना

परियोजनाहरूको निर्माण अवधिमा अनेक प्राविधिक, भौगोलिक, वातावरणीय र सामाजिक चुनौतीहरूको सामना गर्नुपर्ने हुन्छ नै। ती चुनौतीहरूलाई सही तरिकाले व्यवस्थापन गर्न नसक्दा मानवीय त्रुटिहरूका कारण दुर्घटनाको पीडा भोग्नुपर्ने हुन्छ। त्यसैले निर्माणकालमा मानवीय त्रुटि नहोस् भनी समग्र

सुरक्षालाई संवेदनशील ढंगले हेरिन्छ। व्यक्तिगत सुरक्षाका उपकरणलाई अनिवार्य गरिन्छ। विद्युत् चुहावट नहोस् भनी सचेतता अपनाइन्छ।

नेपालको जलविद्युत् परियोजनाको इतिहासमा कालीगण्डकी 'ए' मा सबैभन्दा धेरै मानवीय क्षति भएको हो। विवरणअनुसार कालीगण्डकी 'ए' को निर्माण अवधिभरमा १५ जनाले ज्यान गुमाएका थिए भने १६ जना अंगभंग भएका थिए। चमेलियाको निर्माण अवधिमा एकजना विदेशी नागरिकसहित ६ जनाले ज्यान गुमाएका र कैयौं घाइते भएका थिए। एकजना करेन्ट लागेर, दुईजना सुरुङको विस्फोटमा परेर, एकजना डोजरले कुल्चेर र दुईजना बाँध क्षेत्रमा ढुंगा लागेर मरेका थिए। काममा समन्वय र सुपरिवेक्षण हुन नसकेकै कारण ती दुर्घटना भएका थिए भनेर पीडित, तिनका परिवार र सहकर्मीहरू भन्छन्। परियोजनाको बाँध क्षेत्रमा सुरक्षाका लागि सचेत बनाउने कुनै साइनबोर्ड वा 'डेन्जर प्लेट' टाँगेको देखिँदैन। वर्षामा होस् वा हिउँदमा, तल्लो तटीय क्षेत्रको सुरक्षार्थ रेडियल गेट खोल्दा, बन्द गर्दा र आयोजना पूर्ण क्षमतामा चल्दासमेत तल्लो तटीय क्षेत्रका मानिस लाई जानकारी दिनुपर्छ। त्यो जानकारी 'साइरन' मार्फत गराइन्छ। परियोजनामा सुरक्षाको त्यो प्रबन्ध छैन। बाढीपहिरोजस्ता प्रकोप वा अन्य प्राविधिक गडबडीका कारण अचानक गेट खोल्दा पानीको अत्यधिक प्रवाहका कारण तल्लो तटीय क्षेत्रमा ठूलो क्षति हुन सक्छ।

छयांगै देखिने गडबडी

अहिले चमेलिया सेरोफेरोको विद्युत् खपत ०.५ मेगावाटभन्दा कम छ। तर पनि ३३ केभी/१३२ केभी, १० एमभीएका दुईवटा ट्रान्सफर्मर राखिएको छ। एउटा ट्रान्सफर्मर 'वे' मात्रै पनि स्थानीय खपत र बैतडीसम्म ३३ केभीको रिड सिस्टम बनाउनका लागि पर्याप्त हुँदाहुँदै किन दुईवटा ट्रान्सफर्मर 'वे' राखियो भन्ने प्रश्न स्विचयार्डमा पुग्नेबित्तिकै उठ्छ। जवाफ तब प्राप्त हुन्छ जब एउटा 'वे' बाट अपी हाइड्रो (कुल क्षमता आठ मेगावाट) ग्रिडसँग सिन्क्रोनाइज भएको देखिन्छ। निजी क्षेत्रले आफूले उत्पादन गरेको ऊर्जा आफ्नै खर्चमा राष्ट्रिय ग्रिडमा जोड्नुपर्छ। तर यो एउटा यस्तो परियोजना हो, जहाँ निजी क्षेत्रको बिजुली भित्र्याउन नेविप्रा आफैले सब-स्टेसनमा ३३/१३२ केभीको ट्रान्सफर्मर 'वे' नै निर्माण गरिदिएको छ।

३३/१३२ केभीको सब-स्टेसनमा ट्रान्सफर्मर 'वे' निर्माण गर्न १० एमभीए ट्रान्सफर्मर किन्न मात्र साढे दुई करोड रुपैयाँ लाग्छ। सीटी, पीटी, एलएलगायतका सामग्री, जडान, यातायात खर्च र स्टिल स्ट्रक्चर गरी तीन करोड रुपैयाँ भन्दा बढी लाग्छ।

सञ्चालन र मर्मतमा चुनौती

हिमाली क्षेत्रमा टनेलबाट पानी निस्कने सिपेज दर (जमिनबाट मूल फुटेजस्तै निस्कने पानीको मात्रा) र पानी पस्ने, हराउने लिकेज दर एकदेखि १.५ लिटर प्रतिमिनेट प्रतिमिटरलाई सामान्य मानिन्छ। ६३ मेगावाट क्षमताको खिम्ती परियोजनामा यो दर ०.९१ लिटर प्रतिमिनेट प्रतिमिटर रहेको छ। चमेलियाको सिपेज दर भने अत्यधिक रहेको छ। क्षेत्रफल र गतिमा आधारित परीक्षणले चार किमि टनेलभित्रको सिपेज दर १५० लिटर प्रतिसेकेन्ड देखाएको छ। यो भनेको २.२५ लिटर प्रतिमिनेट प्रतिमिटर हुन आउँछ।

यो अत्यधिक सिपेज टनेल मर्मतका लागि चुनौतीपूर्ण त छँदैछ, अन्य मर्मत कार्यका लागि समेत समस्यामूलक देखिन्छ।

टनेल इन्टेक गेट (मुहान) बन्द गरे पनि विद्युत् गृहमा पस्ने ब्रान्च पाइपमा जडित भल्भ बन्द छ भने टनेलभित्र १५० लिटर प्रतिसेकेन्डको दरमा पानी जम्मा हुनेछ। ११-१२ दिनमा चार किमि लामो र पाँच मिटर व्यासको टनेल ८० हजार घनमिटर पानीले भरिनेछ। मर्मतका लागि लामो समय भल्भ बन्द गरिराख्नुपर्‍यो भने टनेलमा उत्पन्न हुने पानीका अतिरिक्त उच्च दबाबले 'टनेल फेस' लाई मा मात्र होइन, पेनस्टक वा भल्भलाई नै क्षति पुर्याउन सक्छ।

निर्माणाधीन अवस्थामै सन् २०११ र २०१२ को वर्षात्मा विद्युत् गृह डुबानमा परिसकेको हो। वर्षात्मा जमिनमुनिबाट निस्कने र पहाडतिरबाट बगेर आउने पानी जम्मा हुने विद्युत् गृहको वरिपरि नै हो। त्यो पानीलाई टेलरेसमा मिसाउने च्याम्बरको परीक्षण हुनै पाएको छैन। वर्षात्मा विद्युत् गृहमा जम्मा हुने पानी आयोजनाका लागि चुनौती हो।

१० फेब्रुअरी २०१८ मा उद्घाटन भई राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमा जोडिए पनि आयोजनाका कतिपय काम अझै अधुरै छन्। आरटीयू र कम्युनिकेसनको काम पूरा नभएकाले हाललाई चमेलियासँग संवाद र सूचनाका लागि भार प्रेषण केन्द्र (एलडीसी) ले विद्युत् गृहका सिफ्ट इन्चार्जसँग मोबाइलमा सम्पर्क गर्नुपर्छ। विद्युत् गृहका कुनै पनि डाटा एलडीसीमा पुगेका छैनन्। एलडीसीले अरु विद्युत् गृहलाई जसरी चमेलियालाई 'कमान्ड' गर्न सक्दैन। अलिढिलो गरी तयार भएको छ यो लेखोट। यो लेखोट प्रकाशनमा आउँदा परियोजना उद्घाटन भएको पनि झन्डै दुई महिना हुन लागेको छ। उद्घाटनको झन्डै डेढ महिनापछि परियोजना प्रबन्धक अजय दाहालले मिडियामा भनेका छन्, 'फुल लोड रिजेक्सन' टेस्ट, 'क्यारेक्टरिस्टिक' टेस्ट र टर्वाइन-जेनेरेटरको सक्षमता परीक्षण बाँकी नै छ।

उद्घाटनपछिको यही अवधिमा चैत ६ मा परियोजनाको एक नम्बर युनिटको 'एक्साइटेसन ट्रान्सफर्मर' जलिसकेको छ। एक साता लगाएर मर्मत गरी पुनः जडान गरिएको भए पनि यसको कुनै भर छैन। छोटो समयमै यसो हुनु दुर्भाग्य हो। यसले परियोजना निर्माणका बेला सम्पादन भएका कामको गुणवत्तामा धेरै शंका गर्ने ठाउँ दिएको छ।

विभिन्न मेसिनरी निरीक्षण गर्न वा उपकरण सञ्चालन र सम्भारको तालिम लिन हाकिम, अधिकृत र केन्द्रमै बसिरहेका इन्जिनियरहरू पटकपटक चीन, कोरिया र भारतका विभिन्न सहरहरूमा गएर फर्किएका छन्, तर तिनको दर्शन पाएको छैन परियोजनाले। 'गभर्नर' र 'एभीआर' को प्रोग्रामिड प्रणालीमा समस्या आयो भने विदेशीहरू नआएसम्म विद्युत् गृह बन्द गर्नुको विकल्प छैन। आयोजना सञ्चालन प्रविधिका बारेमा तालिम नै नपाएका सिफ्ट इन्चार्ज र नयाँ अपरेटरहरू छन् विद्युत् गृहमा। अहिले उनीहरू ठेकेदारकै निर्देशनमा काम गरिरहेका छन्।

परियोजनाले प्रभावितहरूलाई जग्गाको मुआब्जा दिनेबाहेक अरु सामाजिक कल्याणको कुनै काम गरेको छैन। स्थानीय क्षेत्रमा विद्युतीकरणको माग गर्दै जनताले प्रदर्शन गर्न थालिसकेका छन्। यसले पनि आयोजनाको सम्भावित चुनौतीतर्फ संकेत गरिरहेको छ।

यक्षप्रश्न

जनवरी २००७ मा काम सुरु गरी मे २०११ सक्ने उद्देश्यका साथ घोषणा गरिएको चमेलिया जलविद्युत् परियोजनाको अनुमानित लगानी ७५.२८ मिलियन डलर थियो। त्यसबेलाको डलरको भाउ (रु. ७२/डलर) ले त्यो रकम पाँच अर्ब ४२ करोड एक लाख ६० हजार रुपैयाँ हुन्थ्यो। प्रतिमेगावाट खर्च हुन्थ्यो- १८ करोड ६ लाख ७२ हजार रुपैयाँ।

तर काममा भएको ढिलाइका कारण सम्पूर्ण सिभिल ठेक्काको रकमको २०७ प्रतिशत 'भेरिएसन' दिनुपर्‍यो। प्रशासनिक खर्च र तलबभत्ता, हाकिमदेखि मन्त्रीसम्मलाई महँगा गाडीहरूको लस्कर, महँगो कन्सल्टेन्सी शुल्क र अकल्पनीय ढिलाइले गर्दा परियोजनाको खर्चले १५ अर्ब रुपैयाँ नाघ्यो। यो रकम अनुमानित लागतको तीन सय प्रतिशत बढी हो। समयमै सकिएको भए सन् २०१२ बाट यो परियोजनाले उत्पादन सुरु गर्थ्यो। सेवा शुल्कबाहेक न्यूनतम शुल्क रु. सात प्रतियुनिटका दरमै बेचको भए पनि वार्षिक एक सय ८० गिगावाटको हिसाबले सन् २०१७ सम्ममा परियोजनाले वार्षिक एक अर्ब २६ करोड (नेविप्राका अनुसार वार्षिक दुई अर्ब रुपैयाँ) को दरले ६ अर्ब ३० करोड कमाइसक्ने थियो। यसलाई पनि घाटामै जोडेर हेर्दा परियोजनाको लागत चार सय प्रतिशतभन्दा धेरैले महँगो परेको छ।

अहिले निर्माणधीन रहेका र छिट्टै निर्माणमा जान लागेका अन्य परियोजनालाई समेत दृष्टिगत गरी प्रत्येक नेपालीले सोध्नैपर्ने प्रश्न हो- क्षेत्रीय विकासको अवधारणाको 'कवच' र भौगोलिक कठिनाइ एवं प्राविधिक समस्याको 'प्राविधिक' बहानाले मात्रै यो डरलाग्दो खर्चलाई औचित्यपूर्ण मान्न सकिन्छ ?
लेखक इलेक्ट्रिकल इन्जिनियर हुन्।

श्रोत: १२खरी इटकम्, २०७४/१२/१७

ऊर्जामा दीर्घकालीन सोच भएनः पूर्वसचिव

पहुँचको आधारमा मात्र नभइ आवश्यकताका आधारमा जलविद्युत् परियोजनाको छनोट गरी त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकता औल्याइएको छ । नेपालको जलविद्युत् क्षेत्रको विकासका लागि प्रष्ट नीतिको व्यवस्था, लगानीको सुनिश्चितता तथा आवश्यकताका आधारमा योजनाको छनोट तथा कार्यान्वयनको व्यवस्था गरिएमात्र त्यसबाट उच्च प्रतिफल पाउन सकिने सुझाव पूर्वऊर्जा सचिवहरूले दिएकन छन् ।

मुलुकको ऊर्जा क्षेत्रलाई कसरी अगाडि बढाउन सकिन्छ भन्ने उद्देश्यका साथ ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइमन्त्री वर्षमान पुनले पूर्व ऊर्जा सचिवसँग गरेको छलफलका क्रममा सो सुझाव प्राप्त भएको हो ।

वर्तमान सरकार स्थायी सरकार भएकाले दीर्घकालीन नीति बनाएर लागू गर्नुपर्ने, संस्थागत पद्धतिको विकास गर्नुपर्ने, सामान्य तवरले विकास गरेको भरमा मुलुकको ऊर्जाको माग र ऊर्जा सुरक्षाको अवधारणा कार्यान्वयन हुन नसक्ने भन्दै विगतमा ल्याइएको सकारात्मक र प्रभावकारी योजनालाई समेत कार्यान्वयन गरेर जानुपर्ने उनीहरूको भनाइ छ ।

उनीहरूले दीर्घकालीन सोचका साथ योजनाको तय, कार्यशैलीमा सुधार तथा संरचनात्मक संरचनामा ध्यान दिँदै आर्थिक उन्नयनको मार्ग प्रशस्त गर्न समेत सरकारलाई सुझाव दिएका छन् ।

नेपालका अधिकांश आयोजनाको छनोट आवश्यकता र वैज्ञानिक तथ्यका आधारमा नभइ हचुवाका भरमा हुने गरेको दृष्टान्त पेश गर्दै आगामी दिनमा त्यस्तो नहुने गरी संगठनात्मक संरचना र कर्मचारीको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेमा उनीहरूले जोड दिएका छन् ।

हचुवाका आधारमा छनोट गरिएका आयोजनाको निर्माण अवधि र लागतसमेत बढी पर्दा त्यसले राज्यलाई ठूलो आर्थिक भार पारेको भन्दै विगतमा गल्ती तथा कमजोरीबाट शिक्षा लिएर योजनाको छनोट, डिजाइन, निर्माण ढाँचा तय गर्नुपर्नेमा समेत उनीहरूले सुझाव दिएका छन् ।

संस्थागत विकास हुन नसक्दा नेपालको ऊर्जा क्षेत्रले गति लिन नसकेको र दक्षिण एसियामा नै पहिलो पटक नेपालले जलविद्युत् आयोजनाको निर्माण गरेपनि नीतिगत अस्पष्टता, लगानीका स्रोतको पहिचान तथा विधुतीकरणमा जोड नदिइएका कारण नै सधैं समस्या मात्रै उत्पन्न हुने गरेको पूर्व ऊर्जा तथा जलस्रोत सचिवको धारणा छ ।

यसरी सुझाव दिइनेहरूमा ऊर्जा तथा जलस्रोत पूर्वसचिवहरूमा राजेन्द्रकिशोर क्षेत्री, शितलबाबु रेग्मी, किशोरबाबु अर्याल, बालानन्द पौडेल, द्वारिकानाथ ढुंगेल, भुवनेश्वर प्रधान, हरिराम कोइराला, विश्वप्रकाश पण्डितलगायत रहेका छन् ।

पूर्व सचिवको सुझाव महत्वपूर्ण हुने बताउनुहुँदै मन्त्री पुनले आगामी दिनमा पनि निरन्तर मार्ग दर्शन र सहयोगको आवश्यकता औल्याए ।

यो सरकार स्थायी भएको भन्दै उनले कुरा भन्दा परिणाममुखी काम गरेर देखाउने बेला आएको बताए ।

मन्त्री पुनले १० वर्षमा १० हजार मेगावट बिजुली उत्पादन गर्ने लक्ष्यलाई गुरुमन्त्र बनाएर सरकार अगाडि बढेको भन्दै निरन्तर सहयोग गर्नसमेत पूर्व सचिवसँग आग्रह गरे ।

मन्त्री पुनले ऊर्जामा नेपाललाई आत्मनिर्भर बनाउने र पेट्रोलियम पदार्थको आयातका कारण अर्थतन्त्रमा परेको नकारात्मक प्रभावलाई विस्तारै कम गर्दै लैजाने योजनाका साथ सरकार अगाडि बढेको बताउँदै यस कार्यमा सबैको

साथ, सहयोग र सल्लाहको सुझाव आवश्यकपने तथा यस्तो छलफल पटक-पटक गर्ने प्रतिबद्धता समेत व्यक्त गरे
। रासस

श्रोत: अभियान, २०७४/१२/१७

ऊर्जामा दीर्घकालीन सोच भएन : ऊर्जाविद्

पहुँचको आधारमा मात्र नभइ आवश्यकताका आधारमा जलविद्युत् परियोजनाको छनोट गरी त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकता आँल्याइएको छ । नेपालको जलविद्युत् क्षेत्रको विकासका लागि प्रष्ट नीतिको व्यवस्था, लगानीको सुनिश्चितता तथा आवश्यकताका आधारमा योजनाको छनोट तथा कार्यान्वयनको व्यवस्था गरिएमात्र त्यसबाट उच्च प्रतिफल पाउन सकिने सुझाव पूर्वऊर्जा सचिवहरूले दिएको छ ।

मुलुकको ऊर्जा क्षेत्रलाई कसरी अगाडि बढाउन सकिन्छ भन्ने उद्देश्यका साथ ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइमन्त्री वर्षमान पुनले पूर्व ऊर्जा सचिवसँग गरेको छलफलका क्रममा सो सुझाव प्राप्त भएको हो । वर्तमान सरकार स्थायी सरकार भएकाले दीर्घकालीन नीति बनाएर लागू गर्नुपर्ने, संस्थागत पद्धतिको विकास गर्नुपर्ने, सामान्य तवरले विकास गरेको भरमा मुलुकको ऊर्जाको माग र ऊर्जा सुरक्षाको अवधारणा कार्यान्वयन हुन नसक्ने भन्दै विगतमा ल्याइएको सकारात्मक र प्रभावकारी योजनालाईसमेत कार्यान्वयन गरेर जानुपर्ने उनीहरूको भनाइ छ ।

उनीहरूले दीर्घकालीन सोचका साथ योजनाको तय, कार्यशैलीमा सुधार तथा संरचनात्मक संरचनामा ध्यान दिँदै आर्थिक उन्नयनको मार्ग प्रशस्त गर्न समेत सरकारलाई सुझाव दिएका छन् । नेपालका अधिकांश आयोजनाको छनोट आवश्यकता र वैज्ञानिक तथ्यका आधारमा नभइ हचुवाका भरमा हुने गरेको दृष्टान्त पेश गर्दै आगामी दिनमा त्यस्तो नहुने गरी संगठनात्मक संरचना र कर्मचारीको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेमा उनीहरूले जोड दिएका छन् ।

हचुवाका आधारमा छनोट गरिएका आयोजनाको निर्माण अवधि र लागतसमेत बढी पर्दा त्यसले राज्यलाई ठूलो आर्थिक भार पारेको भन्दै विगतमा गल्ती तथा कमजोरीबाट शिक्षा लिएर योजनाको छनोट, डिजाइन, निर्माण ढाँचा तय गर्नुपर्नेमा समेत उनीहरूले सुझाव दिएका छन् । संस्थागत विकास हुन नसक्दा नेपालको ऊर्जा क्षेत्रले गति लिन नसकेको र दक्षिण एशियामा नै पहिलो पटक नेपालले जलविद्युत् आयोजनाको निर्माण गरेपनि नीतिगत अस्पष्टता, लगानीका स्रोतको पहिचान तथा विधुतीकरणमा जोड नदिएका कारण नै सधैं समस्या मात्रै उत्पन्न हुने गरेको पूर्व ऊर्जा तथा जलस्रोत सचिवको धारणा छ ।

यसरी सुझाव दिइनेहरूमा ऊर्जा तथा जलस्रोत पूर्वसचिवहरूमा राजेन्द्रकिशोर क्षेत्री, शितलबाबु रेग्मी, किशोरबाबु अर्याल, बालानन्द पौडेल, द्वारिकानाथ ढुङ्गेल, भुवनेश्वर प्रधान, हरिराम कोइराला, विश्वप्रकाश पण्डितलगायत रहेका छन् ।

पूर्व सचिवको सुझाव महत्वपूर्ण हुने बताउँदै मन्त्री पुनले आगामी दिनमा पनि निरन्तर मार्ग दर्शन र सहयोगको आवश्यकता औल्याए । यो सरकार स्थायी भएको भन्दै उनले कुरा भन्दा परिणाममुखी काम गरेर देखाउने बेला आएको बताए । मन्त्री पुनले १० वर्षमा १० हजार मेगावट बिजुली उत्पादन गर्ने लक्ष्यलाई गुरुमन्त्र बनाएर सरकार अगाडि बढेको भन्दै निरन्तर सहयोग गर्नसमेत पूर्व सचिवसँग आग्रह गरे ।

मन्त्री पुनले ऊर्जामा नेपाललाई आत्मनिर्भर बनाउने र पेट्रोलियम पदार्थको आयातका कारण अर्थतन्त्रमा परेको नकारात्मक प्रभावलाई विस्तारै कम गर्दै लैजाने योजनाका साथ सरकार अगाडि बढेको बताउँदै यस कार्यमा सबैको साथ, सहयोग र सल्लाहको सुझाव आवश्यकपर्ने तथा यस्तो छलफल पटक-पटक गर्ने प्रतिबद्धता समेत व्यक्त गरेका छन् । रासस

श्रोत: अञ्जपूर्ण पोष्ट, २०७४/१२/१८

पञ्चेश्वरले जगायो आशा

भगीरथ अवस्थी

प्रधानमन्त्री केपी ओली चैत २३ देखि भारत भ्रमणमा जाने चर्चा चलेसँगै पञ्चेश्वर बहुउद्देशीय आयोजनाले गति लिने बैतडीका स्थानीयले आशा गरेका छन्। लामो समयदेखि पञ्चेश्वर बहुउद्देशीय आयोजनाको चर्चा चले पनि काम नहुँदा स्थानीय निरास छन्।

‘मेरा बाजेहरूले पञ्चेश्वर आउँछ र हाम्रो क्षेत्रको मुहार फेरिन्छ भन्थे। म पनि अधबैँसे भइसकेँ’, पञ्चेश्वर गाउँपालिकाका अध्यक्ष गोरखबहादुर चन्दले भने, ‘अहिलेसम्म पञ्चेश्वर बहुउद्देशीय आयोजनाको काम अघि बढ्न सकेको छैन। प्रदेश ७ को समृद्धिका लागि पञ्चेश्वर आयोजना अघि बढ्नुपर्छ।’

पञ्चेश्वर बहुउद्देशीय आयोजना अघि बढ्ने विषयमा पटकपटक सुनिए पनि यसले अहिलेसम्म गति नलिएकाले आफूहरू निरास भएको शिवनाथ गाउँपालिकाका अध्यक्ष कर्णसिंह साउदले बताए। ‘पञ्चेश्वर आयोजना निर्माण भए यस क्षेत्रमा रोजगारीको सम्भावना बढ्ने, नागरिकको विकासमा पहुँच हुने आशा छ। प्रधानमन्त्रीज्यूले भारत भ्रमणका बेला यो कुरा प्रस्टसंग राख्नुपर्छ’, उनले भने, ‘हामी सोराडवासीको माग जतिसक्दो चाँडो पञ्चेश्वर आयोजना बनोस् भन्ने छ।’

आयोजनाका विषयमा सबै प्रधानमन्त्रीले भ्रमणमा एजेन्डा नै बनाउँछन्। तर अब एजेन्डा मात्र होइन, काम अघि बढ्नुपर्ने पञ्चेश्वर कुलाउका षष्ठीबल्लभ तिवारीले बताए। ‘पञ्चेश्वरजस्तो महत्वपूर्ण आयोजना किन अघि बढ्न नसकेको हो। यस विषयमा सरकार गम्भीर ढंगले प्रस्तुत हुनुपर्छ’, उनले भने।

पञ्चेश्वर बहुउद्देशीय आयोजनाको कामलाई जतिसक्दो छिटो अघि बढाउनुपर्ने डुंग्रीखान मावि पञ्चेश्वरका प्रधानाध्यापक नरेन्द्र साउदको भनाइ छ। ‘प्रधानमन्त्रीको भारत भ्रमणका अवसरमा पञ्चेश्वरको काम अघि बढोस्। हाम्रो चाहना यही छ। यसलाई अघि बढाउन ढिलो गर्नुहुँदैन’, उनले भने।

बाजेहरूले पञ्चेश्वर आउँछ र हाम्रो क्षेत्रको मुहार फेरिन्छ भन्थे। म पनि अधबैँसे भइसकेँ। अब फेरि बन्ने आशा पलाएको छ।

गोरखबहादुर चन्द

अध्यक्ष, पञ्चेश्वर गाउँपालिकाका

आयोजनाको काम अघि बढाउन भारत सरकारसँग सहमति गरिहाल्नुपर्ने मणिलेक मावि मेलौलीका प्रधानाध्यापक देवदत्त कलौनीले बताए। ‘पञ्चेश्वर दुई देशसँग जोडिएको विषय हो। यसअघि पनि उच्चस्तरीय भेटघाटका क्रममा यो विषयले प्रवेश पाउने गरेको थियो’, उनले भने, ‘अहिले बहुमतप्राप्त सरकारका प्रधानमन्त्री भारत भ्रमणमा जाँदै छन्। यसलाई ठोस रूपले अघि बढाउने गरी छलफल गर्नुपर्छ।’

आयोजनाका विषयमा बैतडीका प्रतिनिधिसभा सांसद दामोदर भण्डारी र प्रदेशसभा ‘ख’ क्षेत्रका सांसद लीलाधर भट्टले पनि परराष्ट्र सचिव शंकरदास बैरागीसँग भेटघाट गरेका छन्। ‘हामीले भेटमा पञ्चेश्वर आयोजना, झुलाघाटमा पक्की पुल र पञ्चेश्वरमा झोलुंगे पुल निर्माणका विषयमा कुराकानी गरेका छौं’, उनले भने, ‘चुनावका बेला पनि हामीले यो मुद्दा उठाएका थियौं। यसको कार्यान्वयनका लागि हामी लागिपरेका छौं।’

नेपालका तर्फबाट सन् १९९५ मा पञ्चेश्वरको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन बनेको हो। तर पनि खासै काम अघि बढ्न सकेको छैन। आयोजनाबाट ६ हजार ४ चार ८० मेगावाट विद्युत् उत्पादन हुने देखिएको छ। भारतले यो आयोजना निर्माणका लागि चासो नदेखाएको कतिपय जानकारको भनाइ छ।

श्रोत: नयाँ पत्रिका, २०७४/१२/१९

दोर्दी-१ जलविद्युत आयोजनाको निर्माण कार्य सुरु

शान्ता कमली

१२ मेगावाट क्षमताको दोर्दी १ जलविद्युत आयोजनाको निर्माण कार्य सुरु भएको छ । आइतबार दोर्दी जलविद्युत आयोजनाका आयोजना प्रमुख उज्वल सिलवालले एक कार्यक्रमकाबीच आयोजनाको सिलान्यास गरे । उनले तोकिएकै समयमा निर्माण कार्य सक्नेमा आफूहरु ढुक्क रहेको बताए । पानीको बहाबमा आधारित आयोजनाको दोर्दी गाउँपालिका वडा नं. ६ ढोडेनीको माले बगरमा बाँध बाँधिनेछ । २ अर्बको लागतमा २ वर्षको अवधिमा निर्माण सक्ने लक्ष्य लिएको आयोजनाले सानिमा बैंक, लक्ष्मी बैंक, कृषि विकास बैंक, महालक्ष्मी बिकास बैंक, कैलाश विकास बैंकसँग ऋण सम्झौता गरेको छ । आयोजनामा लमजुङ विद्युत विकास कम्पनी (लेङ्को) र पब्लिक सेयरबाट संकलित रकमको लगानी छ । जलविद्युत विकास कम्पनी (लेङ्को)ले लमजुङमा निर्माण गर्न लागेको यो तेस्रो जलविद्युत आयोजना हो । दोर्दी खोला जलविद्युत कम्पनी लि.को प्रवर्द्धन बन्ने यो आयोजनामा २ हजार ५ सय मिटर लामो सुरुङ निर्माण हुनेछ भने ७ सय मिटर पाईपलाईन रहने आयोजना प्रमुख सिलवालले बताए । आयोजनाको ठेकेदार कम्पनी माउन्टेन ईन्फ्राले सुरुङ र सिभिल वर्कको जिम्मा लिएको छ । यो आयोजनालाई पनि अन्य आयोजनाजस्तै ट्रान्समिसन लाईनको चिन्ता छ । आयोजनाले सडक र बर्षो बितिसक्दा पनि निर्माण हुन नसकेको नौथर शेरा स्थित दोर्दी खोला पुल नबन्दा बर्षायाममा थप समस्या झेलनेछ ।

निर्माण सुरुवातसँगै सामाजिक उत्तरदायित्वका कामहरु सञ्चालन गरेको यस आयोजनाले सामाजिक उत्तरदायित्वका कामहरुलाई निरन्तरता दिने आफुहरुलाई विश्वास रहेको दोर्दी १ जलविद्युत आयोजना सरोकार समितिका अध्यक्ष नरपति गुरुडले बताए ।

श्रोत: अभियान, २०७४/१२/१९

जलविद्युत्को बीमाप्रति सरकार उदासीन छ

भोटेकोशी जलविद्युत् आयोजनामा ७५ प्रतिशत लगानी रहेको अमेरिकी प्रवर्द्धक कम्पनी पाण्डा इनर्जीले आफ्नो शेयर नेपाली लगानीकर्तालाई बेचेर सन् २००६ मा अमेरिका फर्किने भयो, उसको शेयर नेपाली लगानीकर्ताले किने । यसमा १० प्रतिशत लगानी नेपालीको पनि थियो । उक्त आयोजनाको ऋण लगानीकर्ता (इण्टरनेशनल फाइनेन्स कर्पोरेशन (आईएफसी)सँगको सम्झौताअनुसार पाण्डाको शेयर जसले खरीद गर्छ, उसैले आईएफसीको पनि खरीद गर्नुपर्छ भन्ने थियो । सोहीबमोजिम आईएफसीको १० प्रतिशत शेयर पनि सन् २००७ मा नेपाली लगानीकर्ताले नै किने । यसरी भोटेकोशीको ९५ प्रतिशत शेयर नेपालीको भयो । यही क्रममा नरेन्द्र प्रजापति सन् २००६ बाटै एकाएक जलविद्युत् क्षेत्रमा जोडिन आइपुगे । होटल उद्योगमा व्यवस्थापकीय काम गरिरहेका उनले भोटेकोशीमा प्रमुख कार्यकारी अधिकृत भएर काम गरे र केही समयअघि अवकाश पनि लिए । प्रस्तुत छ, हाल स्वतन्त्र ऊर्जा उत्पादकहरूको संस्था, नेपाल (इप्पान)को कार्यसमिति सदस्य रहेका प्रजापतिसँग आर्थिक अभियानका दुर्गा लामिछानेले गरेको कुराकानीको सार :

कुनै पनि व्यवसायको बीमा गर्नु कतिको आवश्यक छ ?

बीमालाई दुई दिशाबाट हेर्ने गरिन्छ, कसैले यसलाई खर्च भन्थान्छन् तर अर्काथरी जो प्रोफेशनल व्यवसाय गर्नेहरू छन्, उनीहरूले व्यवसाय गर्न नभई नहुने तत्त्व भन्ने ठान्छन् । बीमा व्यवसायका लागि अत्यावश्यक हुन्छ । अर्को, आईएफसी जस्ता ऋणदाताबाट ऋण पाउन पनि बीमा अपरिहार्य हुन्छ । यसबाट एउटा राम्रो व्यवसायीले भोली भवितव्य भइहाल्यो भने पनि त्यसलाई सजिलै पूर्ववस्थामा ल्याउन र पुनः सञ्चालन गर्न सक्छ ।

बीमाले गर्दा भोटेकोशी जलविद्युत् आयोजनालाई फाइदा पुगेको छ नि, होइन ?

फाइदा त नभनौं, टेवा पुगेको छ । भोटेकोशीलाई एकपछि अर्को गर्दै प्राकृतिक प्रकोपको मार परिरह्यो । त्यसले गर्दा बीमाको पैसाले पर्याप्त नभए पनि सानो टेवा त भयो । क्षतिको कति परिपूर्ति हुन्छ त भन्ने प्याकेजमा निर्भर हुन्छ शतप्रतिशत बीमा गर्छु भन्ने हो भने प्रिमियम पनि त्यहीअनुसारको हुने भयो, होइन कम गर्छु भनेमा प्रिमियम पनि कम पर्छ । बीमाको व्यवस्थामा असेस्मेण्ट भन्ने हुन्छ, अधिकतम सम्भावित नोक्सान र अधिकतम सम्भावित घटना । भोटेकोशीकै सन्दर्भमा १ सय २० मिलियन डलरको त बीमित सम्पत्ति छ । तर, त्यो सबै नोक्सान हुने खतरा छैन । मानौं- टनेलको भित्रपट्टि क्षति नहुने अवस्था छ भने त्यसको बीमा गर्ने परेन । यस्तो खालको बीमाको व्यवस्था हामी बाहिरतिर पाउँछौं, नेपालमा छैन । खासगरी अन्तरराष्ट्रिय बीमा बजारमा जलविद्युत्कै लागि लक्षित अलग-अलग प्रकारका बीमाका प्याकेज उपलब्ध हुने भएकाले विदेशी लगानीकर्ताले परियोजनाको विशिष्टीकृत बीमाको अवस्थालाई विशेष महत्त्वका साथ लिन्छन् । हाम्रोमा भने फायर ट्यारिफ भनेर सबैको एउटैमा हुन्छ । अर्को, नेपालमा यत्रो धेरै रकमको एउटै परियोजनाको बीमा गर्न सक्षम कुनै कम्पनी नै पनि छैनन् । उनीहरूको गच्छेअनुसार थोरै मात्रै आफूले राखेर बाँकी सबै बाहिरका पुनर्बीमा कम्पनीमा राख्ने गर्छन् । बाहिरकै बीमा कम्पनीले पनि हाम्रो ठूला आकारका परियोजनालाई सहयोग पुऱ्याउन सक्छन् ।

त्यस्ता कम्पनीबाट नेपाली जलविद्युत् क्षेत्रका प्रवर्द्धक कसरी लाभान्वित हुन सक्छन् ?

यहाँ भएका बीमा कम्पनीसँग प्रवर्द्धकहरूले हामीलाई यस्तो प्याकेज चाहिएको हो, तपाईंहरूले ऊर्जामै लक्षित भई बीमा गर्ने बाहिरका कम्पनीसँग पुनर्बीमा गरेमा भोली बीमा रकम भुक्तानीमा खतरा कम हुन्छ भनेर कुरा गर्नुपर्छ ।

यसले गर्दा कुनै दिन आयोजनाको कुनै भागमा क्षति पुगेमा त्यसको पुनर्निर्माणमा यति रकम र त्यो अवधिमा गुमेको विद्युत् विक्रीबापतको यति रकम भन्ने स्पष्ट आउँछ र त्यहीअनुसारको बीमा योजना बनाउन सकिन्छ ।

तपाईंको मतलव जसरी जीवन बीमा, निर्जीवन बीमा, स्वास्थ्य बीमा जस्ता विशिष्टीकृत बीमा छन्, त्यस्तै जलविद्युत् क्षेत्र लक्षित बीमाका कार्यक्रम हुनु आवश्यक छ भन्ने हो ?

त्यहाँसम्म पुग्ने नेपालकै क्षमता त पुगेको छैन । नेपालमा भएका कम्पनी अन्तरराष्ट्रिय बजारमा भएका बीमा कम्पनीसँग सम्बन्धित भएर त्यसको लाभ दिलाउन भने सक्छन् । हाम्रा परियोजना विकासकर्ताले शुरूमै क्षति न्यूनीकरणका लागि मैले यो यो कुरा गरेको छु भनेर बीमा कम्पनीलाई देखाउने हो भने, प्रिमियम त्यसै पनि कम तिर्नुपर्ने हुन्छ । यो विदेशी बीमा कम्पनीले हेर्छन् ।

हामीकहाँ बीमा गर्दा यस्ता स-साना विवरण खुलाउने अभ्यास कतिको छ ?

विदेशतिर यो अभ्यास भएकाले बीमा कम्पनीले पनि त्यहीअनुसारको खाकामा केलाउने गर्छन् । हाम्रोमा त्यति गहिराइमा गइनसकेको हुनाले खासै वास्ता नगरिएको जस्तो लाग्छ । यहाँका बीमा कम्पनीले पनि विस्तृत विवरण नमाग्ने भएकाले आयोजना विकासकर्ताले पनि ध्यान नदिएको हुन सक्छ ।

नेपालका जलविद्युत् आयोजना विकासकर्तालाई केले बीमा गर्न प्रोत्साहन नगरिरहेको पाउनुहुन्छ ?

प्रवर्द्धकले २५ देखि ३५ वर्षको अवधिमा आयोजनाबाट लिन सक्ने मुनाफा लिएर अन्त्यमा सरकारलाई नै बुझाउने हो । यसमा कुन परियोजना बीमा गरिएको र कुन नगरिएको भन्ने हिसाबले सरकारले प्रोत्साहनका कुनै प्रावधान राखेको छैन । साथै, बीमा गरेको होस् या नगरेको, सबै परियोजनाको विद्युत् खरीद दर एकनास छ । यसले गर्दा लागत बचाउन पनि कहिलेकाहीं सीमित वस्तुको मात्रै बीमा गर्ने वा प्रिमियम घटाउने जस्ता बाध्यतामा प्रवर्द्धक छन् ।

सबै परियोजना पछि सरकारकै हुने भएपछि क्षति न्यूनीकरणका हिसाबले पनि आज निजीक्षेत्रले बनाइरहेका आयोजनामा बीमा गरिएको/नगरिएकोप्रति किन सरकारले चासो नदिएको होला ?

सबै आयोजनाको क्षति एकैपटक हुँदैन र अझ सबैको क्षति हुन्छ नै भन्ने पनि हुँदैन । त्यो हिसाबले एकैपटक धेरै आयोजनाको बीमा गर्दा प्रिमियम कम पर्नुका साथै थोरै रकमको बीमा गर्दा पनि हुन्छ ।

यसको मतलब सरकार अहिले निजीक्षेत्रलाई बीमाका लागि प्रोत्साहन गरेर प्रत्येक

आयोजनाका लागि चुकाउनुपर्ने मूल्यबाट बचन खोजिरहेको छ भन्ने हो ?

यस्तै हो भनेर त म कसरी भन्न सक्छु र ? जब निजीक्षेत्रले हस्तान्तरण र सरकारले ग्रहण गर्ने समय आउँदै जान्छ, त्यो बेला यथार्थ खुल्दै आउला ।

श्रोत: अभियान, २०७४/१२/१९

१२ मेगावाटको दोर्दी-१ आयोजना निर्माण शुरु, २ वर्षभित्र सम्पन्न गर्ने लक्ष्य

चैत १९, लमजुङ । लमजुङको दोर्दी खोलामा १२ मेगावाट क्षमताको दोर्दी १ जलविद्युत् आयोजनाको निर्माण कार्य शुरु भएको छ । आइतवार सुरुङको शिलान्यास गरी निर्माण कार्य शुरु गरिएको हो ।

करीब दुई अर्बको लागतमा निर्माण हुन लागेको सो आयोजना दुईवर्ष भित्र सम्पन्न गर्ने लक्ष्य लिइएको आयोजनाले जानकारी दिएको छ । तोकिएकै समयमा निर्माण सम्पन्न गर्ने आयोजना प्रमुख उज्वल सिलवालले बताए । उनका अनुसार आयोजनामा सानिमा बैङ्क, लक्ष्मी बैङ्क, कृषि विकास बैङ्क, महालक्ष्मी विकास बैङ्क, कैलाश विकास बैङ्कसँग ऋण सम्झौता भएको छ । आयोजनामा लमजुङ विद्युत् विकास कम्पनी (लेङ्को) र पब्लिक शेयरबाट सङ्कलित रकमको लगानी छ ।

दोर्दी खोला जलविद्युत् कम्पनी लिमिटेडको प्रवर्द्धनमा बन्ने यो आयोजनामा २ हजार ५ सय मिटर लामो सुरुङ निर्माण हुनेछ भने ७ सय मिटर पाईपलाईन रहने बताइएको छ । आयोजनाको ठेकेदार कम्पनी माउन्टेन ईन्फ्राले सुरुङ र सिभिल वर्कको जिम्मा लिएको छ । रासस

श्रोत: काव्तिपुर, २०७४/१२/१९

दुई ठूला आयोजनाको अध्ययन हुँदै

विद्युत् विकास विभागले ४ सय ४० मेगावाटको तल्लो अरुण र ६ सय मेगावाटको एसआर ६ जलविद्युत् आयोजनाको फिल्ड सर्वेक्षण भइरहेको जनाएको छ । विभागले करिब एक वर्षअघि दुवै आयोजनाको अध्ययन थाल्न परामर्शदाता कम्पनीलाई जिम्मा दिएको थियो ।

दुवै आयोजनाको अध्ययन ३० महिनाभित्र सक्ने गरी परामर्शदातालाई जिम्मा लगाइएको विभागका प्रवक्ता बाबुराज अधिकारीले जानकारी दिए । अहिले दुवै आयोजनाको फिल्ड सर्वेक्षणको काम भइरहेको छ ।

संखुवासभामा पर्ने तल्लो अरुण र बझाङमा पर्ने एसआर जलविद्युत् आयोजनाको अध्ययन अबको दुई वर्षमा पूरा हुने लक्ष्य छ । अध्ययन पूरा भएका आयोजना विभागले मन्त्रालयमा बुझाउने गर्छ ।

संखुवासभामा ३ सय मेगावाटको अरुण ४ जलविद्युत् आयोजनाको भौगोलिक सर्वेक्षण र दैलेखमा १ सय ८४ मेगावाटको कर्णाली स्टेज १ जलविद्युत् आयोजनाको सर्वेक्षण भइरहेको विभागले जनाएको छ ।

यीबाहेक अन्य साना जलविद्युत् आयोजनाको पनि सम्भाव्यता अध्ययन भइरहेको विभागले जनाएको छ ।

भोजपुरमा पिकुवा खोला जलविद्युत् आयोजना, डोल्पामा रुपागाड जलविद्युत् आयोजना, हुम्लामा लोनी कर्णाली विद्युत् आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन भइरहेको विभागले जनाएको छ । यी सबै १० मेगावाट क्षमताका आयोजना हुन् ।

हुम्लाको कवाडी खोला, जुम्लाको ल्याउरी खोला र जवा खोलामा पनि जलविद्युत् आयोजनाको लागि सम्भाव्यता अध्ययन विभिन्न चरणमा रहेको विभागले जनाएको छ ।

विभागका अनुसार संखुवासभामा २५ मेगावाटको संखुवा जलविद्युत् आयोजना, ३० मेगावाटको संखुवा जलविद्युत् १ आयोजना, पर्वतमा ५० मेगावाटको बेनी कालीगण्डकी जलविद्युत् आयोजना, म्याग्दीमा ३२ मेगावाटको म्याग्दी जलविद्युत् आयोजना, सोलुखुम्बुमा ४८ मेगावाटको दूधकोसी, संखुवासमा ५० मेगावाटको तल्लो अप्सुवा, लमजुङमा २८ मेगावाटको माथिल्लो खुदी 'ए' को अध्ययनको फिल्ड रिपोर्ट प्राप्त हुने र अध्ययन हुने चरणमा छन् ।

यस्तै ९० मेगावाट क्षमताको कन्काई बहुउद्देश्यीय आयोजनाको टोपो सर्भे भइरहेको विभागले जनाएको छ ।

बहुउद्देश्यीय आयोजनामा कर्णाली चिसापानी जलविद्युत् आयोजनाको वातावरणीय अध्ययन, शारदा बबई जलविद्युत् आयोजनाको वातावरणीय अध्ययन, नौमुरे जलाशययुक्त आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन, सुनकोसी २ र ३ जलविद्युत् आयोजना अध्ययनको विभिन्न चरणमा रहेको विभागका प्रवक्ता बाबुराज अधिकारीले जानकारी दिए ।

यस्तै विभिन्न जिल्लामा ५० वटा आयोजनाको पहिचान र सूचीकृत गर्ने काम पनि भइरहेको विभागले जनाएको छ ।

विभागले साना-ठूला गरी १४ हजार मेगावाटभन्दा बढी क्षमताको आयोजनाको लागि सर्वेक्षण अनुमतिपत्र जारी गरिसकेको छ । ४ हजार ६ सय ३१ मेगावाट क्षमताका १ सय ७० आयोजनालाई उत्पादन अनुमतिपत्र जारी गरिसकिएको विभागले जनाएको छ ।

एकसय मेगावाटभन्दा माथिका ३१ आयोजनालाई सर्वेक्षण अनुमति दिएको विभागले जनाएको छ । यी आयोजनाको क्षमता ९ हजार ८ सय ६९ मेगावाटभन्दा बढी छ । एक सय मेगावाटभन्दा ठूला आयोजनामा ९ सय मेगावाटको

माथिल्लो कर्णाली, २ सय मेगावाटको तमोर, ३ सय मेगावाटको उत्तरगंगा, ३ सय १० मेगावाटको लाङटाङ खोलासमेत समावेश छन् । यीमध्ये ६ सय ८८ मेगावाटको बेत कर्णाली सञ्चय कोषको लगानीमा बन्दै छ ।

श्रोत: काव्तिपुर, २०७४/१२/१९

रसुवागढी र सान्जेनको सेयर बाँडफाँट

सान्जेन जलविद्युत् कम्पनी र रसुवागढी हाइड्रोपावर कम्पनीको सेयर बाँडफाँट भएको छ । सेयर भर्ने मिति सकिएको १८ दिनपछि आइतबार दुवै कम्पनीको सेयर बाँडफाँट भएको हो । सञ्चयकर्ताले रसुवागढीमा बढीमा ८० कित्ता र सान्जेनमा बढीमा ४० सेयर हात पारेका छन् । रसुवागढीमा ७० कित्तासम्म सेयर भर्ने लगानीकर्ताले मागेअनुसारकै सेयर पाएका छन् । यसको अर्थ ५०, ६० र ७० कित्तासम्म सेयर माग गर्ने सञ्चयकर्ताले सबै सेयर पाएका छन् ।

यसैगरी ८० कित्तादेखि ५ सय कित्तासम्म माग गर्ने लगानीकर्तालाई ७० कित्ताका दरले सेयर बाँडफाँट भएको छ । यसपछि बाँकी हुन आएको ६ लाख ८० हजार कित्ता सेयर ६८ हजार १८ जना सञ्चयकर्तालाई १०/१० कित्ताको दरमा बाँडिएको छ । ८० देखि ५ सय कित्ता सेयर माग गर्ने १ लाख ६३ हजार आवेदनमध्येबाट गोला प्रथा गरेर १० कित्ताका दरले उक्त सेयर बाँडफाँट भएको हो ।

सान्जेनको सेयरका लागि परेका योग्य आवेदनहरूमध्ये सबैले ३०/३० कित्ताका दरले सेयर हात पारेका छन् । यो कम्पनीको सेयरमा परेका आवेदनमध्ये १ लाख ८५ हजार ३५ वटा योग्य ठहरिएका थिए । ती आवेदनमध्येबाट ५० देखि ३ सय कित्तासम्म माग गर्नेले ३० कित्ता सेयर पाएका छन् । यसपछि बाँकी हुने १५ लाख ६६ हजार ४ सय ५० कित्ता सेयर १० कित्ताका दरले १ लाख ५६ हजार ६ सय ४५ जनामा वितरण गरिएको हो । कम्पनीले सञ्चयकर्ताका लागि कुल ७१ लाख १७ हजार कित्ता अर्थात् ७१ करोड १७ लाख रुपैयाँको सेयर जारी गरेको थियो । यसैगरी सान्जेनमा ऋण दिने संस्थाका कर्मचारीहरूले ५० देखि १ सय ५० कित्तासम्म र रसुवागढीमा २ सय ७० देखि २ सय ८० कित्तासम्म सेयर परेको जनाइएको छ ।

सान्जेन र रसुवागढी हाइड्रोपावर कम्पनीले कर्मचारी सञ्चय कोषका सञ्चयकर्ता, संस्थापक संस्था र ऋणदाता संस्थाका कर्मचारीका लागि फागुन ११ देखि ३० गतेसम्म सेयर जारी गरेका थिए ।

श्रोत: कारोबार, २०७४/१२/१९

भेरी-बबईको सुरुडमा नयाँ प्रविधिले एक खर्ब जोगाउँदै

भीम गौतम

सामान्यता ड्रिलिङ र ब्लास्टिङ प्रविधिले दैनिक तीन मिटरमात्र सुरुङ खनिन्छ तर शुक्रबारमात्र एकै दिन भेरी बबई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय सिँचाइ आयोजनाको ३९.१ मिटर सुरुङ खनियो । विशेषतः जलविद्युत्, सिँचाइ र खानेपानीका ठूला आयोजनाहरूमा सुरुङ निर्माण सबैभन्दा ठूलो समस्याको रूपमा रहेको र यसकै कारण आयोजनामा लागत र समय दोब्बर लागिरहेको बेला भेरी बबईमा भने एकै दिन यतिधेरै सुरुङ खनिएको हो । नेपालमै पहिलोपटक आयोजनामा भित्र्याइएको टनेल बोरिङ मेसिन (टीबीएम) प्रविधिले परम्परागत रूपमा हुँदै आएको सुरुङ निर्माणमा चमत्कारनै देखाउन थालेको छ । “२६ नोभेम्बर २०१७ देखि टीबीएमबाट सुरुङ खन्न सुरु गरेका हौं, शुक्रबार त हालसम्मकै सबैभन्दा बढी ३९ मिटर खन्यो,” आयोजना प्रमुख शिवकुमार बस्नेतले भने, “ड्रिलिङ र ब्लास्टिङ प्रविधि सुरुङ निर्माण भएको भए आयोजना बन्थ्यो कि भन्न सकिँदैनथ्यो, अब बन्ने पक्का भयो ।”

सन् २००१ जापान सहयोग नियोग (जाइका) को सहयोगमा विद्युत् विकास विभागले अध्ययन गरेको आयोजना ८ वर्षअघि सिँचाइ मन्त्रालयअन्तर्गत अघि बढेको थियो । ५ वर्षअघि टीबीएम प्रविधि ल्याउनका लागि पहल भए पनि सन् २०१५ मा प्रक्रिया अघि बढाइएको नयाँ प्रविधि चार महिना अघिमात्र नेपाल भित्रिएको थियो । १२ किलोमिटर सुरुङ रहेको आयोजनामा चार महिनामै करिब ३ किलोमिटर सुरुङ खनिसकेको छ ।

तीन महिना ल्याउन र एक महिना जडान गर्न लाग्ने अनुमान गरिएको १०५६ टनको मेशिन ल्याउन डेढ महिना र जडान गर्न एक महिनाभन्दा कम समय लागेको थियो । चिनियाँ ठेकेदार कम्पनी कोभेकले सुरुङका लागि ल्याएको टीबीएमले सन् २०२० को अगष्टमा सबै सुरुङको काम सम्पन्न गर्ने लक्ष्य राखिएको छ । “अहिले प्रयोग हुँदै आएको प्रविधिबाट सुरुङ निर्माण गरेर सम्पन्न गर्न कम्तीमा १५ वर्ष लाग्थ्यो, त्यो पनि निर्माण पूरा हुन्थ्यो कि हुन्थ्यो भनेर भन्न सकिने अवस्था थिएन,” आयोजना प्रमुख बस्नेत भन्छन्, “नयाँ प्रविधिले अबको दुई वर्षमा सिँचाइ र चार वर्षमा ४८ मेगावाटको जलविद्युत् आयोजना निर्माण गरिसक्छौं ।”

सल्यान र दाङ हुँदै आएको भेरी नदीको पानीलाई बबईमा ल्याउने गरी इन्टर वेसिन वाटर ट्रान्सफर गरी बन्न लागेको आयोजना नेपालकै ठूलो हो । ४० क्यूमेक्स पानी जम्मा हुने आयोजनाबाट बाँके र बर्दियाको ५१ हजार हेक्टर जमीनमा सिँचाइ पुग्नेछ । वार्षिक रूपमा आयोजना बनेपछि सिँचाइतर्फ ३ अर्ब र जलविद्युत्तर्फ ४ अर्ब प्रत्यक्ष फाइदा हुनेछ । आयोजनाको समय नयाँ प्रविधिले घटाएसँगै यसबाट करिब एक खर्ब रूपैयाँ जोगिने अनुमान गरिएको छ । सुरुङ छिटो बन्दा सिँचाइको निर्माण अवधि १३ वर्ष घट्ने तथा जलविद्युत्को ११ वर्ष घट्ने कारण यसबाट यति धेरै रकम जोगिने भएको हो । पूर्व जलस्रोतसचिव शीतलबाबु रेग्मी नयाँ प्रविधिले गर्दा समय घट्दा एक खर्ब रूपैयाँ बराबरको रकम राज्यको रकम जोगिने देखिएको र यस्तो प्रविधि उपयोग गर्न सकेमा नेपालको आर्थिक समृद्धि का लागि ठूलो योगदान दिने बताउँछन् ।

नेपालमा निर्माण हुन लागेका र सम्पन्न भइसकेका मेलम्ची खानेपानीदेखि चमेलिया, मध्यमरूयाङ्दी, माथिल्लो तामाकोसीलगायतका आयोजनाहरूमा सबैभन्दा ठूलो समस्याको रूपमा सुरुङ निर्माण देखिएको छ । अधिकांश आयोजनाको लागत र समय दोब्बर, तेब्बर हुनुको कारणको रूपमा सुरुङ निर्माणलाई लिने गरिन्छ । स्वतन्त्र ऊर्जा उत्पादकहरूको संस्था (इप्पान) का अध्यक्ष शैलेन्द्र गुरागाईं भेरी बबईले सुरुङ निर्माणका लागि उपयोगमा ल्याएको

नयाँ प्रविधि ल्याउन सरकारले उचित वातावरण बनेमा जलविद्युत्का साथै सिँचाइ र खानेपानीका ठूला आयोजना निर्माणमा चमत्कारनै ल्याउने बताउँछन् । “हाम्रो देशमा ठूला आयोजना निर्माणबारे बढी गफ मात्र भएका छन्, यस्ता प्रविधि ल्याए यसमा चमत्कारनै गर्न सकिन्छ,” उनी भन्छन् ।

सुरुङ्ग खनेसँगै निर्माण पनि सम्पन्न हुँदै जाने प्रविधिले नेपालका कठिन मानिएको सुरुङ्ग निर्माणलाई सहज बनाइदिएको छ । “नयाँ प्रविधिअघि माटो खन्ने, निकाल्ने, अस्थायी सपोर्ट दिने, पूरै सुरुङ्ग खनेपछि कंक्रीट लाइनिङ गर्ने गरिन्छ, यसमा लामो समय लाग्ने गर्दथ्यो,” आयोजनाका हाइड्रोलोजिष्ट अजयराज अधिकारी भन्छन्, “टीबीएमले सुरुङ्ग खनेपछि सेगमेन्ट हाल्यो, सम्पन्न भयो, पहिला भने सुरुङ्ग निर्माण पूरा गरेपछि पनि दुई-तीन वर्ष कंक्रीट सम्पन्न गर्न लाग्थ्यो ।”

श्रोत: नेपाल समाचारपत्र, २०७४/१२/१९

माथिल्लो श्री 'ए'ले दश महिनाभित्रै विद्युत् उत्पादन शुरु गर्ने

विनाशकारी भूकम्प र क्षमता वृद्धिका कारण निर्माणमा ढिलाइ हुँदै आएको माथिल्लो त्रिशूली श्री 'ए' जलविद्युत् आयोजनाको निर्माण हाल तीव्र बनाइएको छ ।

आयोजनाको सिभिल, हाइड्रोमेकानिकल र इलेक्ट्रोमेकानिकलको काम समग्रमा ६८ प्रतिशत सकिएको आयोजनाका उपप्रबन्धक सत्यराम ज्याखवाले जानकारी दिनुभयो ।

ज्याखवाको अनुसार दुईवर्षअघि नै विद्युत् उत्पादन शुरु गर्नुपर्ने भए पनि स्थानीयवासीको अवरोध, क्षमता वृद्धिको विवाद र भूकम्पले क्षति पुऱ्याएपछि ढिलाइ हुँदै आएको आयोजनामा अहिले भइरहेको कार्य प्रगतिले विद्युत् उत्पादन तोकिएको समयमा पूरा गर्न सक्षम हुने निश्चित देखिएको छ ।

“आयोजनाबाट अबको १० महिनाभित्र २०७५ माघ २६ मा विद्युत् उत्पादन गर्ने गरी काम तीव्र बनाइएको छ ।” उहाँले भन्नुभयो, “दुईवटा युनिटमार्फत विद्युत् उत्पादन हुने भएकाले पहिलो युनिटबाट माघ २६ मा ३० मेगावाट विद्युत् उत्पादन शुरु हुने र दोस्रो युनिट विसं २०७५ वैशाख १७ मा विद्युत् उत्पादन गरी केन्द्रीय प्रसारण लाइनमा जडान गर्न सक्षम हुनेछौं ।”

यो आयोजना चिनियाँ गेजुवा ग्रुप अफ कम्पनी (सिजिजिसी) मार्फत क्यू सेभेन्टी उत्पादनको आधारमा ६० मेगावाट क्षमतामा निर्माण भइरहेको हो ।

त्रिशूली नदीस्थित रसुवाको डाँडागाउँमा बाँध बाँधेर नुवाकोटको मनकामनामा उत्पादनगृह रहेको आयोजनाको निर्माण सबै भूमिगत रहेको छ ।

सन् २०११ को जुन १ बाट काम शुरु भएको उक्त आयोजना २०१४ मे ३१ मा काम सम्पन्न गर्ने लक्ष्य लिइएको थियो । आयोजनाको निर्माण चीन सरकारको सहूलियत ऋण सहयोगमा आठ करोड ९१ लाख अमेरिकी डलर लाग्ने सम्झौता रकम तोकिएको छ । तर, तोकिएको समयमा निर्माणमा भएको ढिलाइले ११ करोड ५७ लाख अमेरिकी डलर खर्च हुने देखिएको आयोजना पक्षले जनाएको छ ।

रासस

श्रोत: १२खरी इट्कम्, २०७४/१२/१९

माथिल्लो त्रिशूली थ्री 'ए'को उत्पादन १० महिनाभित्र

विनाशकारी भूकम्प र क्षमता वृद्धिका कारण निर्माणमा ढिलाइ हुँदै आएको माथिल्लो त्रिशूली थ्री 'ए' जलविद्युत् आयोजनाको निर्माण हाल तीव्र बनाइएको छ ।

आयोजनाको सिभिल, हाइड्रोमेकानिकल र इलेक्ट्रोमेकानिकलको काम समयमा ६८ प्रतिशत सकिएको आयोजनाका उपप्रबन्धक सत्यराम ज्याखवाले जानकारी दिए । ज्याखवाका अनुसार दुई वर्षअघि नै विद्युत् उत्पादन शुरु गर्नुपर्ने भए पनि स्थानीयवासीको अवरोध, क्षमता वृद्धिको विवाद र भूकम्पले क्षति पुर्याएपछि ढिलाइ हुँदै आएको आयोजनामा अहिले भइरहेको कार्य प्रगतिले विद्युत् उत्पादन तोकिएको समयमा पूरा गर्न सक्षम हुने निश्चित देखिएको छ ।

“आयोजनाबाट अबको १० महिनाभित्र २०७५ माघ २६ मा विद्युत् उत्पादन गर्ने गरी काम तीव्र बनाइएको छ,” उनले भने, “दुईवटा युनिटमार्फत विद्युत् उत्पादन हुने भएकाले पहिलो युनिटबाट माघ २६ मा ३० मेगावाट विद्युत् उत्पादन शुरु हुने र दोस्रो युनिट विसं २०७५ वैशाख १७ मा विद्युत् उत्पादन गरी केन्द्रीय प्रसारण लाइनमा जडान गर्न सक्षम हुनेछौं ।”

यो आयोजना चिनियाँ गेजुवा ग्रुप अफ कम्पनी (सिजिजिसी) मार्फत क्यू सेभेन्टी उत्पादनको आधारमा ६० मेगावाट क्षमतामा निर्माण भइरहेको हो ।

त्रिशूली नदीस्थित रसुवाको डाँडागाउँमा बाँध बाँधेर नुवाकोटको मनकामनामा उत्पादनगृह रहेको आयोजनाको निर्माण सबै भूमिगत रहेको छ । सन् २०११ को जुन १ बाट काम शुरु भएको उक्त आयोजना २०१४ मे ३१ मा काम सम्पन्न गर्ने लक्ष्य लिइएको थियो ।

आयोजनाको निर्माण चीन सरकारको सहूलियत ऋण सहयोगमा आठ करोड ९१ लाख अमेरिकी डलर लाग्ने सम्झौता रकम तोकिएको छ । तर, तोकिएको समयमा निर्माणमा भएको ढिलाइले ११ करोड ५७ लाख अमेरिकी डलर खर्च हुने देखिएको आयोजना पक्षले जनाएको छ ।

श्रोत: नेपाल समाचारपत्र, २०७४/१२/१९

रसुवागढी र सान्जेनमा सेयर नपरेको रकम विहिबारसम्म फुकुवा हुने

रसुवागढी हाइड्रो पावर र सान्जेन जलविद्युत कम्पनीमा आवेदन दिएअनुसार सेयर नपरेको वा बाँकी रकम आउँदो बिहीबारसम्म बैंक खातामा फुकुवा हुने भएको छ । सेयर निष्कासन तथा बिक्री प्रबन्धकले सेयर पाउने वा नपाउने आवेदकको विवरण पठाइसकेकाले यसको रुजु गरी खाताको रकम फुकुवा हुनेछ । दुवै कम्पनीको सेयर किन्न सि-आस्बा प्रणालीबाट आवेदन आह्वान गरिएको थियो । सेयर निष्कासन तथा बिक्री प्रबन्धकले क्रेडिट रेटिड सिस्टम (सिडिएस) बाट बैंकमा विवरण पठाइसकेको रसुवागढीका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत माधवप्रसाद कोइरालाले बताए । दुवै कम्पनीले कर्मचारी सञ्चय कोषमा रकम जम्मा गर्ने सञ्चयकर्ता, संस्थापक (नेपाल विद्युत प्राधिकरण, चिलिमे जलविद्युत कम्पनी तथा स्थानीय संघ-संस्था) र ऋणदाता (कोष) का कर्मचारीलाई सेयर निष्कासन गरेका थिए । सञ्चयकर्ता तथा कर्मचारीलाई छुट्ट्याइएको सेयर आइतबार बाँडफाँड गरिएको छ । बाँडफाँडलगत्तै बैंकमा विवरण पठाइएकाले मंगलबार वा बुधबारदेखि आवेदकको खाताको रकम फुकुवा हुने सिद्धार्थ क्यापिटल लिमिटेडका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत ध्रुव तिमिल्सेनाले बताए । ढिलोमा बिहीबारसम्म सेयर नपरेको रकम फुकुवा भइसक्ने पनि दुवै कम्पनीले जानकारी दिएका छन् । दुवै कम्पनीमा आवेदकले न्यूनतम ३० कित्ता र बढीमा २ सय ८० कित्तासम्म सेयर पाएका छन् । हजारभन्दा बढीको आवेदन रद्द गरिएको छ ।

श्रोत: काब्लिपुर, २०७४/१२/१९

प्रधानमन्त्रीको भारत भ्रमण: पञ्चेश्वर पखिँएको पखिँयै

अढाई दशक बितिसक्दा पनि महाकाली सन्धि कार्यान्वयन भएन

विज्ञ भन्छन्, 'भारत अलमल्याउँदै पानी एकलौटी लिइरहन्छ'

चित्रांग थापा

भारतका प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदी पहिलोपटक सरकार प्रमुखका रूपमा नेपाल भ्रमणमा आए । संविधानसभा बैठकमा जोडदार भाषण गरे । नेपालको अपार जलसम्पदलाई इंगित गर्दै उनले हिन्दीमा 'पानी और जवानी पहाडों मे नही रुकती' प्रसंग उल्लेख गर्दा संविधानसभा हल तालीले गुञ्जायमान भयो । मोदीको त्यो भाषण सुनेर उत्साहित हुनेमा सुदूरपश्चिमको महाकाली किनारका बासिन्दा पनि थिए । अब नेपाल र भारतको सहकार्यमा महाकाली सन्धि कार्यान्वयन हुने, पञ्चेश्वर आयोजना अगाडि बढ्नेमा उनीहरू आशावादी बने ।

मोदीले भाषण गरेको पनि ४ वर्ष बित्न लागेको छ । महाकालीको पानी दक्षिणतिर निरन्तर बगिरहेकै छ तर न पञ्चेश्वर अगाडि बढ्न सक्त्यो न महाकाली सिँचाई आयोजनाको तेस्रो चरणको नहरबाट किसानका खेतमा पानी पुग्यो ।

'भारतलाई पानी चाहिएको हो,' सुदूरपश्चिम विश्वविद्यालयका पूर्वडिन डा. टेकराज पन्त भन्छन्, 'उसलाई आवश्यक पर्ने पानीको व्यवस्था नभएसम्म पञ्चेश्वर टुंगो लाग्दैन र टनकपुर ब्यारेजबाट महाकाली सन्धिको प्रावधानअनुसार नेपालले सिँचाईका लागि पानी पनि पाउँदैन ।' उनका अनुसार भारतलाई बढी आवश्यकता बिजुलीभन्दा पानी हो । 'पञ्चेश्वर परियोजनाको आडमा भारत धेरैभन्दा धेरै पानी हासिल गर्न चाहन्छ,' उनले भने, 'महाकालीको पानी दिल्ली र राजस्थानमा खानेपानीका लागि र हरियाणा, पञ्जाव क्षेत्रमा सिँचाईका लागि पुर्याउने भारतको लुकेको उद्देश्य हो ।' 'जुद्धशमशेर राणा प्रधानमन्त्री हुँदा नेपालको परराष्ट्र हेर्ने मुलुकी अड्डा र इस्ट इन्डिया कम्पनी सरकारबीच सम्झौता हुँदादेखि अहिलेसम्म भारतको इन्ट्रेस्ट पानी नै हो,' कुमाउ विश्वविद्यालयका पूर्वप्राध्यापक डा. नरेन्द्रदत्त भट्ट भन्छन्, 'बिजुली भारतको तत्कालीन उद्देश्य होइन भन्ने कुरा सन्धि भएको २४ वर्षसम्म पनि डीपीआरकै टुंगो नहुनुले पुष्टि हुन्छ ।' अबको ४० वर्षपछिको दिल्ली, हरियाणा र राजस्थानलाई लक्षित गरी भारतले पानीको प्रबन्धका लागि महाकालीमा आफ्नो इच्छामुताबिक प्रयोग गर्ने अभ्यास गरिरहेको उनले बताए । डा. भट्टले भने, 'पहाड की जवानी और पानी' भन्ने मोदीको वाक्य मोदीको 'पानी कूटनीति' अन्तर्गतको थियो ।

कञ्चनपुरको सिमानाका गड्डाचौकी नजिक वनवासामा पहिलो चरणमा भारतले अंग्रेज शासनकालमै सन् १९२८ मा सिँचाई प्रयोजनका लागि शारदा बाँध र नहर निर्माण गर्‍यो, जसलाई शारदा सिँचाई आयोजना भनिन्छ । सँगै वनवासादेखि ८ किलोमिटर तल लोहियाहेडमा ४० मेगावाट जलविद्युत् आयोजना पनि त्यतिबेला निर्माण भएको हो । 'नेपालले भारततर्फ सिँचाई ब्यारेज र नहर निर्माण भएको आधा शताब्दीपछि मात्रै सन् १९७५ मा नेपालतर्फ नहर निर्माणको सुरसार गरेको हो,' महाकाली सिँचाई आयोजनाका सिनियर डिभिजनल इन्जिनियर वीरसिंह धामीले भने, 'नेपालले यतिबेला पूरै महाकालीबाट सिँचाईका लागि पाउने भनेको सुक्खायाममा डेढ सय क्युसेक र वर्षायाममा हजार क्युसेक मात्रै हो । उनका अनुसार जबकि भारततर्फको उक्त नहरबाट ११ हजार ८ सय क्युसेक अर्थात् ३ सय ६० घनमिटर प्रतिसेकेन्ड निरन्तर बगेको बग्यै छ ।

‘नेपालले पाउने पानी महाकाली सिँचाइ आयोजनाको पहिलो र दोस्रो चरणको करिब ११ हजार हेक्टर जग्गालाई सिँचाइ गर्न पनि अपर्याप्त छ,’ सीडीई धामी भन्छन्, ‘महाकाली सन्धिमा व्यवस्था भएको दोधारा र चाँदनीका लागि साढे ३ सय क्युसेक र टनकपुरबाट पाउनुपर्ने हजार क्युसेक आवश्यक संरचना नबन्दा सिँचाइ योजनै अन्योलमा छ ।’ आवश्यक संरचनासमेत भारतले नै बनाउने सन्धिको प्रावधानअनुसार अहिलेसम्म कुनै पनि संरचना बन्न सकेका छैनन् ।

चैत अन्तिम साता प्रधानमन्त्री केपी ओली भारत भ्रमणमा जाँदै छन् । महाकाली सन्धि सम्पन्न भएपछि भारत भ्रमणमा गएका हरेक प्रधानमन्त्रीको भ्रमणको प्रमुख एजेन्डा महाकाली सन्धिको कार्यान्वयन भए पनि हालसम्म डीपीआरसमेत तयार हुन सकेको छैन । जति पनि प्रधानमन्त्री भारत भ्रमणमा गए, उनीहरूले भारतीय समकक्षीसँगको छलफलको प्रमुख विषय महाकाली सन्धि कार्यान्वयन गरी पञ्चेश्वर परियोजना अगाडि बढाउनुपर्ने नै थियो । २०५२ माघ २९ मा महाकाली सन्धि भएको हो । पानीका सवालमा मात्र होइन, महाकाली सन्धिका अन्य प्रावधानलाई पनि भारतले खासै महत्त्व दिएको छैन ।

सन्धिका प्रावधानहरू यतिका वर्षसम्म कार्यान्वयन भएनन् । सन्धिपछि २०५२ माघ २९ कै दिन दुवै सरकारबीच सम्पन्न पत्राचारको पहिलो दफामा ‘टनकपुर बाँधलाई पूर्व-पश्चिम राजमार्गसँग महेन्द्रनगर नेपालमा जोड्ने बाह्र महिना चल्ने (अल वेदर लिंक रोड) सडक सन्धि लागू भएको मितिले १ वर्षभित्र भारतबाट पूरा गरिनेछ’ भन्ने उल्लेख गरिएको थियो तर त्यो सडक निर्माणमा भारतीय पक्षले कहिल्यै चासो लिएन । ‘भारतको राइट कन्सल्टेन्सीले सर्भे गरेर कामै सुरु नगरी अलपत्र छोड्यो,’ सडक विभागका एक अधिकारी भन्छन्, ‘अहिले नेपालले आफ्नै लगानीमा उक्त साढे १३ किलोमिटर लिंक रोड निर्माण गरिरहेको छ ।’ बिजुली पनि सुरुमा २ मेगावाट मात्र टनकपुरबाट दिने सहमति भएको हो । जब चौतर्फी विरोध हुन थाल्यो, पछि थप गरेर ७ मेगावाट पुर्याइएको हो ।

सन् १९५५ देखि नै भारतबाट सुरु भएको पञ्चेश्वर आयोजनाको चर्चा वर्षौंसम्म भाषण र कागजमा मात्र सीमित रह्यो । सन् १९९६ मा सम्पन्न बहुचर्चित महाकाली सन्धि कार्यान्वयन हुन नसकिरहेका कारण महाकाली सिँचाइ आयोजना तेस्रो चरणको कामले गति नलिँदै सुस्ताएको छ । कञ्चनपुर र कैलालीका केही भागसमेत गरी ३३ हजार ५ सय हेक्टरमा सिँचाइ सुविधा पुर्याउने लक्ष्यसहित आव २०६२/६३ मा सुरु भएको उक्त आयोजनाको १३ किलोमिटर नहर खन्ने काम मात्रै भएको छ । थप निर्माणकार्यको टुंगो छैन । टनकपुर ब्यारेजदेखि नेपाल-भारत सीमासम्म भारतीय पक्षले निर्माण गर्नुपर्ने १२ सय मिटर मूल नहर निर्माणको काम सुरु नहुँदा आयोजनाको काम अन्योलमा पर्न थालेको हो ।

‘महाकाली सन्धिका बखत टनकपुर बाँध निर्माण गर्दा जलाशयमा परेको २.९ हेक्टर र दशगजाको तलाउ क्षेत्रको ९ हेक्टरसमेत गरी ११.९ हेक्टर नेपाली भूमि भारतलाई प्रयोग गर्न दिएको हो,’ महाकाली सिँचाइ आयोजनाका सीडीई धामी भन्छन्, ‘नेपालले हालसम्म महाकाली सन्धि भएयताका वर्षमा टनकपुर जलविद्युत् परियोजनाबाट उत्पादित बिजुलीमध्येको ७ मेगावाट मात्र पाएको छ ।’ बडो विडम्बनापूर्ण अवस्थामा महाकालीतटीय क्षेत्रका बासिन्दाले महाकाली नदीबाट पाउनुपर्ने लाभ वर्षौंसम्म पाउन सकिरहेका छैनन् । हाल वनवासा ब्यारेजबाट सुक्खायाममा १ सय ५० र वर्षायाममा १ हजार क्युसेक मात्रै पानी नेपालले पाएको छ । भारतले आफूतर्फ लगेको करिब ११ हजार क्युसेक पानीले उत्तराखण्ड र उत्तरप्रदेश राज्यको ११ लाख हेक्टर बढी जमिनमा ९० वर्षदेखि सिँचाइ गर्दै आएको छ ।

सुदूरपश्चिम विश्वविद्यालयका पूर्वडिन डा. पन्तका अनुसार यसपटक नेपालका प्रधानमन्त्रीको भ्रमणलाई भारतीय मिडियाले निकै प्रमुखता दिइरहेका छन् । ‘यसै साता भारतको एक प्रतिष्ठित अंग्रेजी अखबारले नेपाली

प्रधानमन्त्रीको भारत भ्रमणका बखत महाकालीको पानी बाँडफाँटको व्यवस्था गर्न कुनै फरक सम्झौता हुन सक्ने दाबी गरेको छ,' डा. पन्तले भने, 'मोदीको योजना महाकालीको पानीलाई यमुनामा जोडेर दिल्लीको पानी समस्या समाधान गर्ने र बाँकी पानी राजस्थान हुँदै गुजरातसम्म पुर्याउने रहेको उक्त अखबारमा उल्लेख छ ।'

'पञ्चेश्वरबाट १ सय ६० किलोमिटर तल रहेको तल्लो शारदालाई उपभोग र प्रयोगका आधारमा पानी पुग्नुपर्ने भारतको दाबी छ,' गत पुसमा दिल्लीमा सम्पन्न नेपाल र भारतका उच्च अधिकारीहरूको बैठकमा समेत सहभागी भएका सीडीई धामी भन्छन्, 'दोधारा चाँदनीलाई भने भविष्यमा पञ्चेश्वर बनेपछि पानी दिने भारतको अडान छ ।' महाकाली सन्धिमा भने दोधारा चाँदनीलाई सिँचाइका लागि ३ सय ५० क्युसेक पानी दिने प्रावधान छ । त्यो क्षेत्रमा नहर निर्माणका लागि सिँचाइ विभागले प्रारम्भिक सर्भिसमेत गरिसकेको छ । 'पानीकै सवालमा पञ्चेश्वर अघि नबढेको हो,' उनले भने ।

कुमाउ विश्वविद्यालयका पूर्वप्राध्यापक भट्टका अनुसार दुवै देशका सरकार प्रमुखको भ्रमणको मुख्य एजेन्डा रहँदै आए पनि सन्धि भएको दुई दशक बिन्दा पनि पानीका विषयमा भारत ठोस रूपमा प्रस्तुत हुन सकिरहेको देखिँदैन । उनले भने, 'मोदीको नदीजोड योजनाको प्रमुख हिस्सा नै महाकाली नदीको पानी हो ।'

सन्धिमा भएका प्रावधान कार्यान्वयन नगरेर भारतीय पक्षले विभिन्न जटिलता थप्दै गएको डा. पन्तको भनाइ छ । 'प्रधानमन्त्रीको भ्रमणमा यसबारे थप सहमति गर्दा निकै चनाखो हुनुपर्ने देखिन्छ,' उनी भन्छन् । महाकालीको नहर निर्माणमा समेत भारतले अल्झाइरहेको सिँचाइ सम्बद्ध विज्ञहरू बताउँछन् । टनकपुर ब्यारेजको सिल लेभलको विवाद टुंगो लागे पनि दुवै पक्षबीच लिखित रूपमा हस्ताक्षर भएको छैन ।

भारतीय क्षेत्रमा गरिनुपर्ने १२ सय मिटर नहर निर्माण अझै हुन सकेको छैन, जुन नहर नबन्दासम्म पानीमा नेपालको अधिकार स्थापित हुन गाह्रो भएको छ । 'विगतमा नेपालले टनकपुर ब्यारेजबाट प्राप्त गर्ने पानीको सतहका विषयमा विवाद रहे पनि अहिले उक्त विवाद लगभग टुंगिएको छ,' महाकाली सिँचाइ आयोजनाका निर्देशक इन्द्रदेव भट्टले भने, 'जलाशयको २ सय ४४ दशमलव २५ मिटर उचाइबाट नेपालले पानी पाउने उच्चस्तरीय छलफलमा सहमति भइसकेको छ ।'

श्रोत: काव्तिपुर, २०७४/१२/२०

केन्द्रीय प्रसारणमा १३ मेगावाट थपियो

कास्कीको मादी गाउँपालिका सिक्लेसमा निर्माण सम्पन्न मडयुखोला जलविद्युत् आयोजनाबाट उत्पादित १३ मेगावाट विद्युत् केन्द्रीय प्रसारण लाइनमा जोडिएको छ । सिक्लेस हाइड्रोपावर अन्तर्गत आयोजना गत कार्तिकमा निर्माण सम्पन्न भएको थियो । निर्माण सम्पन्न भए पनि प्रसारण लाइन अभावमा केन्द्रीय प्रसारण लाइनमा जोड्न समय लागेको हो । विद्युत् उत्पादनपूर्व आवश्यक चार्जिङ, टेस्टिङलगायत सबै उपकरणको परीक्षणपछि सोमबार केन्द्रीय प्रसारणमा जडान भएको आयोजनाका निर्देशक किरण केसीले बताए । उनका अनुसार आयोजनाबाट उत्पादित बिजुली १४ किलोमिटर तल रहेको २५ मेगावाट क्षमताको अपर मादी जलविद्युत्को सबस्टेसनमा (स्विचार्ड) जडान गरिएको छ । त्यहाँबाट लेखनाथस्थित प्राधिकरणको सबस्टेसनमा यसअघि नै प्रसारण लाइन जडान भइसकेको छ । आयोजनाले ३० करोड रुपैयाँ खर्चेर करिब ६ सय वटा पोलमार्फत अपरमादीको सबस्टेसनसम्म विद्युत् पुर्याएको हो । 'रन अफ दी' प्रकृतिको आयोजनामा मडयु खोलाको पानीलाई करिब साढे दुई किलोमिटर तल बन्द नहर र पाइपबाट विद्युत्गृहसम्म पुर्याइएको छ । आयोजनाले गत मंसिरमै व्यावसायिक उत्पादन गर्न सक्ने भए पनि प्रसारण लाइन अभावमा समस्या आएको थियो । २ अर्ब ५ करोड रुपैयाँको लागतमा सम्पन्न आयोजनामा पोखराको चर्चित केसी समूहको लगानी छ । लगानीमध्ये ७० प्रतिशत नेपाल बैंक लिमिटेडको अगुवाइमा ग्लोबल आईएमई, कृषि विकास, सिद्धार्थ र एनआईडीसी बैंकसँग ऋण छ । आयोजनाले स्विडेनको एन्ड्रिज कम्पनीबाट उत्पादित टर्बाईनसहितका उपकरण प्रयोगमा ल्याएको छ ।

दुई वर्षमा सक्ने भन्दै चार वर्षअघि निर्माण सुरु भए पनि भूकम्प र नाकाबन्दीका कारण डेढ वर्ष ढिला भएको केसीले बताए । उनका अनुसार आयोजनाका लागि पोखरादेखि पर्यटकीय गाउँ सिक्लेससम्मको ४४ किलोमिटर सडकसमेत बनाउनुपरेको थियो । आयोजनाले विद्युत् प्राधिकरणसँग विद्युत् खरिद सम्झौता दुई प्रकारले गरेको छ । ९ मेगावाट ९ सय ६८ किलोवाट विद्युत्को सुक्खायाममा ७ रुपैयाँ र वर्षायाममा ४ रुपैयाँ प्रति युनिट छ भने बाँकी ३ मेगावाट ३२ किलोवाट बिजुली भने सुक्खायाममा ८ रुपैयाँ ४० पैसा र वर्षायाममा ४ रुपैयाँ ८० पैसामा सम्झौता भएको केसीले बताए ।

केसी समूहको लगानीबाट यसअघि ४ दशमलव ८ मेगावाटको मर्दी, १ मेगावाटको टास्क, ४ दशमलव ५ मेगावाटको भगवती जलविद्युत् आयोजना बनाएर सञ्चालनमा आइसकेका छन् । यसैगरी ७ मेगावाटको इदीमर्दी र साढे ४ मेगावाटको विजयपुर दोस्रो आयोजना निर्माण गरिरहेको छ । त्यसैगरी ३२ मेगावाट क्षमताको सेती जलविद्युत् आयोजना निर्माणका लागि विद्युत् खरिद सम्झौता गरिसकेको छ ।

श्रोत: कारोबार, २०७४/१२/२०

जलविद्युत्मा लगानी नउठेसम्म कर छुट

कर्णाली प्रदेशका मुख्यमन्त्री महेन्द्रबहादुर शाहीले जलविद्युत् क्षेत्रमा लगानी गरेको रकम नउठेसम्म कर छुट गर्ने घोषणा गरेका छन् ।

स्वतन्त्र ऊर्जा उत्पादकहरूको संस्था, नेपाल (ईपान) ले आइतबार सुर्खेतमा आयोजना गरेको 'कर्णालीको समृद्धिका लागि जलविद्युत्' विषयक छलफल कार्यक्रममा बोल्दै मुख्यमन्त्री शाहीले कर्णालीमा लगानी भित्र्याउन यस्तो गर्ने बताएका हुन् । उनले गरिबी र जीविकोपार्जनमा समेत समस्या भएको कर्णालीमा जलविद्युत् आयोजनाले यसको समस्या समाधान गर्ने भन्दै प्रदेश सरकारले स्पष्ट नीति बनाएर लगानीकर्तालाई आकर्षण गर्ने बताए । कर्णाली प्रदेशमा विद्युत् खपतको लागि बजार रहेको उल्लेख गर्दै सरकारले सुरक्षाको ग्यारेण्टिसहित जलविद्युत् क्षेत्रमा बन्द हडताल अन्य गर्ने पनि मुख्यमन्त्री शाहीले बताए । आर्थिक मामिला तथा योजनामन्त्री प्रकाश ज्वालाले कर्णालीलाई लगानीका निम्ति शान्ति क्षेत्र घोषणा गर्ने उल्लेख गर्दै कर्णालीप्रति डराउने लगानीकर्ताको मनोभावलाई लोभ्याउने गरी नीति निर्माण गरिने बताए । लगानीकर्ता र सरकारको दुवैलाई फाइदा हुने गरी कर नीति ल्याउने उल्लेख गर्दै मन्त्री ज्वालाले लगानीकर्तालाई कर्णाली प्रदेशमा आउन आग्रह गरे । भौतिक पूर्वाधार तथा योजना विकासमन्त्री खड्कबहादुर खत्रीले नीति कानुनमा सुधार गरी कर्णाली प्रदेशमा लगानीका लागि उचित वातावरण बनाउने बताए ।

नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघका पूर्व अध्यक्ष कुशकुमार जोशीले लगानीका लागि कर्णाली प्रदेश उपयुक्त रहेको उल्लेख गर्दै यसका लागि उचित वातावरण निर्माण गर्न प्रदेश सरकार लाग्नुपर्ने बताए । जलस्रोत मन्त्रालयका पूर्वसचिव शीतलबाबु रेग्मीले संवैधानिक रूपमा प्रदेश, केन्द्र र स्थानीय सरकारलाई जलविद्युत् आयोजनाअघि बढाउन विभिन्न अधिकार दिएकाले यसको आधारमा अघिबढ्न जरुरी रहेको बताए । कार्यक्रममा राजनीतिक दलका प्रतिनिधिले जलविद्युत् आयोजनामा कुनै पनि अवरोध नगर्ने प्रतिबद्धता जनाउँदै सहजीकरणका लागि सबै किसिमको समन्वय गर्ने बताएका छन् । ईपानका अध्यक्ष शैलेन्द्र गुरागाईंले सम्भावनाका हिसाबले कर्णाली प्रदेशमा जलविद्युत्को ठूलो सम्भावना रहेकाले लगानीकर्ता आकर्षित गर्नका लागि उपयुक्त नीति, योजना, कार्यक्रम र प्रक्रिया जरुरी रहेको बताए । कार्यक्रममा लगानी बोर्डका सहसचिव मधुप्रसाद भेटुवाल, ऊर्जा मन्त्रालयका सिनियर डिभिजनल इन्जिनियर गोकर्णराज पन्त, ईपानका पूर्वअध्यक्ष खड्कबहादुर विष्टलगायतले कर्णाली प्रदेशको जलविद्युत्को सम्भावना र भविष्यबारे कार्यपत्र प्रस्तुत गर्दै जलविद्युत्मार्फत नै कर्णाली प्रदेशलाई समृद्ध बनाउन सकिने बताए ।

-गोविन्द खत्री

श्रोत: कारोबार, २०७४/१२/२०

उत्पादन अनुमतिपत्रबिनै अरुण तेस्रोको शिलान्यास हुँदै

भीम गौतम

कानुनतः उत्पादन अनुमतिपत्र (लाइसेन्स) नलिइ जलविद्युत् आयोजनाको शिलान्यास गर्न पाइँदैन । तर, ९ सय मेगावाटको अरुण तेस्रो जलविद्युत्को शिलान्यास भने उत्पादन अनुमतिपत्रबिनै हुने भएको छ । २५ फागुनमा बसेको लगानी बोर्डको बैठकले उत्पादन अनुमतिपत्रका लागि सूचना निकाल्ने निर्णय गरेकोमा दुई हप्ताअघि मात्र ३५ दिने सूचना जारी गरेको छ । तर, त्यही आयोजना २४ चैतमा शिलान्यास गर्न लागिएको हो ।

उत्पादन अनुमतिपत्रका लागि लामो समय लगाइए पनि प्रधानमन्त्री केपी शर्मा ओलीको भारत भ्रमणको क्रममा शिलान्यास हुने भएपछि यसले जलविद्युत् क्षेत्रमा खुशी ल्याएको छ । भ्रमणका क्रममा प्रधानमन्त्री ओली र भारतीय समकक्षी नरेन्द्र मोदीले २४ चैतमा नयाँदिल्लीको हैदराबाद हाउसबाट संयुक्त शिलान्यास गरिने लगानी बोर्ड स्रोतले जनाएको छ । लगानी बोर्डका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत महाप्रसाद अधिकारीले भने शिलान्यासबारे औपचारिक जानकारी नआएको र यसबारे विस्तृत जानकारीसमेत नभएको बताए ।

विद्युत् ऐनले उत्पादन अनुमतिपत्र नलिई निर्माण अघि बढाउन नमिल्ने उल्लेख गरेपनि प्रधानमन्त्रीको भारत भ्रमण पारेर शिलान्यास गर्नुलाई सकारात्मक रूपमा लिइएको छ । तर, प्रधानमन्त्री ओलीले भ्रमणका क्रममा शिलान्यासका लागि मोदीलाई निमन्त्रणा दिने र त्यो बेलासम्म उत्पादन अनुमतिपत्र दिइसक्ने गरी कार्यक्रम तय भएमा उपयुक्त हुने विज्ञहरूको सुझाव छ । लगानी बोर्डका अध्यक्ष रहेका प्रधानमन्त्रीले उत्पादन अनुमतिपत्र प्रदान नगरी शिलान्यास गर्दा यसले कानुनी परिपालनाबारे प्रश्न उठ्ने उनीहरूको तर्क छ ।

सरकारको प्रकृयागत समस्याका कारण अरुण तेस्रोको उत्पादन अनुमतिपत्र दिन ढिला भएको हो । भारतीय सतलज निगमले १० वर्षअघि खुल्ला प्रतिस्पर्धामार्फत लाइसेन्स पाएको आयोजनाको साढे तीन वर्षअघि भारतीय प्रधानमन्त्री मोदीको नेपाल भ्रमणको क्रममा आयोजना विकास सम्झौता (पीडीए) भएको थियो । पीडीएम उल्लेख भएअनुसार समयमै वन क्षेत्रको जग्गा उपलब्ध नगराउने लगायतका विभिन्न प्रक्रियागत झन्झटका कारण आयोजनाको म्याद थपिँदै आएको छ । अरुण तेस्रो निर्माण अघि बढेमा विश्वका लगानीकर्तालाई नेपालमा आकर्षित गर्न सकिने कारण यसलाई उच्च महत्वका साथ हेरिएको छ । प्रतिस्पर्धामार्फत लाइसेन्स लिएको सो आयोजना निर्माणपछि २१.९ प्रतिशत विजुली नेपालले सितैमा पाउनेछ ।

१ खर्ब ४ अर्ब कुल लागत अनुमान गरिएको आयोजनाको लागि भारतको सरकारले लगानी गरिसक्ने निर्णय गरेकोले वित्तीय व्यवस्थापनको समस्या आयोजनामा छैन । भारतीय सरकारी कम्पनीद्वारा निर्माणाधीन सो आयोजना निर्माणका लागि भारत सरकारले ९१ अर्ब रुपैयाँ बजेट उपलब्ध गराइएको छ । यो आयोजना बनेपछि नेपालले निःशुल्क बिजुलीसँगै करलगायतबाट २५ वर्षमा ३ खर्ब ४८ अर्ब रुपैयाँ लाभ पाउने लगानी बोर्डले जनाएको छ ।

श्रोत: अभियान, २०७४/१२/२०

जलविद्युत् कम्पनीप्रति सेबोनको ध्यानाकर्षण

दर्ता नगराई धितोपत्र (शेयर) निष्कासनसम्बन्धी सूचना सार्वजनिक गर्ने जलविद्युत् कम्पनीप्रति नेपाल धितोपत्र बोर्ड (सेबोन)ले गम्भीर ध्यानाकर्षण गराएको छ । यसो गर्नु गैरकानूनी भएको भन्दै सेबोनले यसो नगर्न जलविद्युत् कम्पनीहरूलाई र यस्ता सूचनाका आधारमा शेयरमा लगानी नगर्न सर्वसाधारणलाई सचेत गराएको छ ।

धितोपत्रसम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा २७ ले सङ्गठित संस्थाले आफूले निष्कासन गर्ने धितोपत्र निष्कासन गर्नुअघि बोर्डमा दर्ता गराउनुपर्ने स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ । तर, कतिपय जलविद्युत् कम्पनीले बोर्डमा दर्ता नगरी शेयरमा लगानी गर्न सार्वजनिक रूपमा सूचना प्रकाशित गरेको पाइएको सेबोनद्वारा जारी सूचनामा उल्लेख छ ।

‘धितोपत्रसम्बन्धी प्रचलित कानूनबमोजिमको प्रक्रिया पूरा नगरी सर्वसाधारणसमक्ष धितोपत्र विक्री गर्ने कार्य गैरकानूनी भएकाले बोर्डमा दर्ता गरी विवरणपत्र प्रकाशन गरेर मात्र धितोपत्रको सार्वजनिक निष्कासन गर्न सम्बन्धित सम्पूर्ण सङ्गठित संस्थालाई सूचित गरिन्छ,’ जारी सूचनामा भनिएको छ, ‘यसरी गैरकानूनी ढङ्गबाट सार्वजनिक निष्कासन गरिएका धितोपत्रमा लगानी गर्दा लगानीकर्ताको लगानी जोखीममा पर्नसक्ने भएकाले यस्ता धितोपत्रमा लगानी नगर्न नगराउनको लागि लगानीकर्तालाई सतर्क गराइन्छ ।’

बोर्डले विगतमा यस्ता गैरकानूनी ढङ्गबाट सार्वजनिक रूपमा धितोपत्र निष्कासन गर्न लागेका सङ्गठित संस्थाहरूलाई धितोपत्र निष्कासन गर्न रोक लगाएको र लगानीकर्तालाई सतर्क गराइएको जानकारी गराएको छ ।

श्रोत: राजधानी दैनिक, २०१४/१२/२०

१० महिनाभित्रै विद्युत् उत्पादन

विनाशकारी भूकम्प र क्षमता वृद्धिका कारण निर्माणमा ढिलाइ हुँदै आएको माथिल्लो त्रिशूली श्री ए जलविद्युत् आयोजनाको निर्माण हाल तीव्र बनाइएको छ ।

आयोजनाको सिभिल, हाइड्रोमेकानिकल र इलेक्ट्रोमेकानिकलको काम समग्रमा ६८ प्रतिशत सकिएको आयोजनाका उपप्रबन्धक सत्यराम ज्याख्वाले जानकारी दिए ।

ज्याख्वाको अनुसार दुई वर्षअघि नै विद्युत् उत्पादन सुरु गर्नुपर्ने भए पनि स्थानीयवासीको अवरोध, क्षमता वृद्धिको विवाद र भूकम्पले क्षति पुऱ्याएपछि ढिलाइ हुँदै आएको आयोजनामा अहिले भइरहेको कार्य प्रगतिले विद्युत् उत्पादन तोकिएको समयमा पूरा गर्न सक्षम हुने निश्चित देखिएको छ ।

‘आयोजनाबाट अबको १० महिनाभित्र विद्युत् उत्पादन गर्ने गरी काम तीव्र बनाइएको छ,’ उनले भने, ‘दुईवटा युनिटमार्फत विद्युत् उत्पादन हुने भएकाले पहिलो युनिटबाट २६ माघमा ३० मेगावाट विद्युत् उत्पादन सुरु हुने र दोस्रो युनिट १७ वैशाख २०७५ मा विद्युत् उत्पादन गरी केन्द्रीय प्रसारण लाइनमा जडान गर्न सक्षम हुनेछौं ।’

यो आयोजना चिनियाँ गेजुवा ग्रुप अफ कम्पनी (सीजीजीसी)मार्फत क्यु सेभेन्टी उत्पादनको आधारमा ६० मेगावाट क्षमतामा निर्माण भइरहेको हो । त्रिशूली नदीस्थित रसुवाको डाँडागाउँमा बाँध बाँधेर नुवाकोटको मनकामनामा उत्पादन गृह रहेको आयोजनाको निर्माण सबै भूमिगत रहेको छ । सन् २०११ को १ जुनबाट काम सुरु भएको उक्त आयोजना ३१ मे २०१४ मा काम सम्पन्न गर्ने लक्ष्य लिइएको थियो ।

आयोजनाको निर्माण चीन सरकारको सहूलियत ऋण सहयोगमा ८ करोड ९१ लाख अमेरिकी डलर लाग्ने सम्झौता रकम तोकिएको छ । तर, तोकिएको समयमा निर्माणमा भएको ढिलाइले ११ करोड ५७ लाख अमेरिकी डलर खर्च हुने देखिएको आयोजना पक्षले जनाएको छ ।

श्रोत: अञ्जपूर्ण पोष्ट, २०७४/१२/२१

दोर्दी-१ जलविद्युतको निर्माण सुरु

नवीनराज कुइँकैल

बेसीसहर : लमजुङको दोर्दीखोलामा १२ मेगावाट क्षमताको दोर्दी-१ जलविद्युत् आयोजनाको निर्माण कार्य सुरु भएको छ । आइतबारदेखि सुरुङ खन्ने काम सुरु भएको दोर्दी जलविद्युत् आयोजनाका प्रमुख उज्ज्वल सिलवालले बताए । आयोजनाको शिलान्यास गर्दै उनले तोकिएको समयमा निर्माण सम्पन्न गर्नेमा आफू ढुक्क रहेको बताए । पानीको बहावमा आधारित यो आयोजनाको दोर्दी गाउँपालिका वडा नं. ६ ढोडेनीको मालेबगरमा बाँध बाधिनेछ । दुई अर्बको लागतमा दुई वर्षको अवधिमा निर्माण सक्ने लक्ष्य लिएको यो आयोजनाले सानिमा बैंक, लक्ष्मी बैंक, कृषि विकास बैंक, महालक्ष्मी विकास बैंक, कैलाश विकास बैंकसँग ऋण सम्झौता गरेको छ ।

आयोजनामा लमजुङ विद्युत् विकास कम्पनी (लेङ्को) र पब्लिक सेयरबाट संकलित रकमको लगानी छ । जलविद्युत् विकास कम्पनी (लेङ्को)ले लमजुङमा निर्माण गर्न लागेको यो तेस्रो जलविद्युत् आयोजना हो । दोर्दीखोला जलविद्युत् प्रवर्धनमा बन्ने यो आयोजनामा दुई हजार पाँच सय मिटर लामो सुरुङ निर्माण हुनेछ भने सात सय मिटर पाइपलाइन रहने आयोजना प्रमुख सिलवालले बताए ।

आयोजनाको ठेकेदार कम्पनी माउन्टेन इन्फ्राले सुरुङ र सिभिल वर्कको जिम्मा लिएको छ । यो आयोजनालाई पनि अन्य आयोजनाजस्तै ट्रान्समिसन लाइनको चिन्ता छ । नौथर शेरस्थित दोर्दी खोला पुल नबन्दा वर्षायाममा यो आयोजनाले पनि थप समस्या झोल्नेछ ।

निर्माण सुरु भएसँगै सामाजिक उत्तरदायित्वका काम भएको र यसलाई पछिका दिनमा निरन्तरता दिइने आयोजनाले जनाएको छ ।

श्रोत: कारोबार, २०७४/१२/२१

जलविद्युत्ले समृद्ध बन्न सक्छ कालिकोट

उजाड रूपमा रहेको कालिकोटलाई समृद्ध कालिकोटका रूपमा विकास गर्न जलविद्युत् नै पहिलो प्राथकतामा हुनसक्छ । अन्नबाली उत्पादन कम हुने कृषि उत्पादनको विशेष क्षेत्र नभएका कारणले कालिकोट समृद्धि र विकासको आधारका रूपमा जलविद्युत् हो ।

कालिकोटमा हुम्ला कर्णाली र तिला कर्णाली लगायतका साना ठूला गरेर २ हजारभन्दा बढी मेगावाट विद्युत् उत्पादन गर्न सक्ने खोलाहरू कालिकोटमा छन् ।

जलविद्युत्को क्षेत्रमा अहिले अध्यायन गरिएका केहीको काम अगाडि बढाइका जलविद्युत्का योजनाहरूलाई हेर्ने हो भने जिल्लामा ४ सय २० मेगावाटको तिला-१, ४४० मेगावाटको तिला-२, निर्माण प्रक्रियामा अगाडि बढेका छन् भने, १६ मेगावाटको पादमघाट जलविद्युत्, ४२६ मेगावाटको फुकोट कर्णालीलाई निर्माण गर्ने अनुमति ऊर्जा मन्त्रालयले दिइसकेको छ ।

कालिकोटमा यी सबै आयोजना बनेका १ हजार ३१२ मेगावाट विद्युत् उत्पादन क्षमता राख्छ । जसको उत्पादनले कालिकोटको मात्र समृद्धिको आधार तयार नपारेर देशकै समृद्धिका आधारका रूपमा विकास सहयोग दिने देखिन्छ । त्योभन्दा पनि यस जिल्लामा थुप्रै उन्नत जलविद्युत् आयोजना बन्ने ठाउँहरू छन् तिनीहरूको उपयोगिता हुन सकेको छैन ।

कर्णाली कै आर्थिक विकासको आधार जल जंगल जडीबुटी रहेकाले यहाँको विकासमा जलविद्युत्को उपयोगमा नै कालिकोटको पहिलो आधार रूपमा रहेको पूर्व ऊर्जामन्त्री तथा कर्णाली प्रदेशका मुख्यमन्त्री महेन्द्रबहादुर शाहीले बताए । “कर्णाली कै आर्थिक विकासको आधार जल जंगल जडीबुटी हुन् ।” उनले भने, “यो विशेष गरेर कालिकोटको आर्थिक विकास आधार खोज्ने हो भने जलविद्युत् नै पहिलो प्राथमिता हो ।”

नेपाल विद्युत् प्राधिकरणले तिला १ र तिला २ जलविद्युत् आयोजनासँग विद्युत् खरिद सम्झौताको लागि समझदारी भइसकेको छ । दुई जलविद्युत् आयोजनाको प्रबद्धक एससी कम्पनीले तीन वर्षअघि नै यो कम्पनीले विद्युत् विकास विभागमा निर्माण अनुमतिका लागि आवेदन दिएको थियो । तर, विद्युत् खरिद सम्झौता भइसकेको र त्यसको निर्माण प्रक्रिया अगाडि बढेमा कर्णालीको आर्थिक विकास हुने खाँडाचक्र नगरपालिका प्रमुख जसीप्रसाद पाण्डेले बताए । “प्राधिकरण र एससी कम्पनीबीच अहिलेकै निर्देशिका अनुसार विद्युत् खरिद गर्ने र २०२४ सम्ममा प्रसारण लाइनमा जोड्ने भन्ने विषयमा समझदारी भएको छ ।” उनले भने, “यी दुवै पिकिड रन अफ दि रिभर आयोजना हुन् । पिकिड रन अफ दि रिभर को मापदण्ड अनुसार नै यसको पीपीए भएको छ ।”

४२० मेगावाटको तिला-१ परियोजनाबाट कालिकोट जिल्लाका तिलागुफा नगरपालिका, कालिका गाउँपालिका, खाँडाचक्र नगरपालिका प्रभावित क्षेत्र हुने र तिला दुईमा यिनै क्षेत्र प्रभावित हुने विद्युत् निर्माण प्रबद्धक कम्पनी एसी पावर आयोजना प्राविधिक दर्बबहादुर शाहीले बताए । “आयोजनाहरूको निर्माण सन् २०२३ मा सक्ने लक्ष्य राखिएको छ । तर, प्राधिकरणले तयार पारेको प्रसारण लाइन गुरुयोजना अनुसार, त्यस क्षेत्रमा प्रसारण लाइन सन् २०२५ सम्म बन्नेछ ।”

त्यस्तै फुकोट कर्णाली आयोजना कम्पनीले जिम्मा लिएको छ । यो आयोजनाको क्षमता ४२६ मेगावाट छ ।

आयोजनाको लागत करिब ६१ अर्ब ८६ करोड अनुमान गरिएको छ । यो आयोजना बनेका कर्णाली क्षेत्रमा विद्युत् निकै फड्को मार्ने स्थानीयको बुझाइ छ ।

कालिकोटमा विद्युत् क्षेत्रमा मात्रै विकास गर्ने हो हजारौं रोजगारी, विद्युत्मा लगानी अवसर पाउने जिल्ला समन्वय समितिका कालिकोटका प्रमुख अनिपाल शाहीले बताए । “उजाड डाँडाहरूमा हामीसँग अरु आयआर्जनका खासै स्रोत छैनन् ।” उनले भने, “त्यसको एउटै आधार भनेको कर्णालीमा बग्ने प्रसस्त पानी हो । त्यसैको उपभोगमार्फत मात्र कालिकोटको आर्थिक विकास हुन सक्छ ।”

कालिकोटलाई जलविद्युत् हबमा विकास हुँदै पश्चिम नेपाल कै जलविद्युत् हबका रूपमा कालिकोटमा विकास हुन लागेको छ । जिल्लामा ४२० मेगावाटको तिला-१, ४४० मेगावाटको तिला-२, निर्माण प्रक्रियामा अगाडि बढेका छन् भने, “१६ मेगावाटको पादमघाट जलविद्युत्, ४२६ मेगावाटको फुकोट कर्णालीलाई निर्माण भएमा जलविद्युत् हबका रूपमा विकास हुनेछ ।”

कर्णाली कै आर्थिक विकासको आधार जल जंगल जडीबुटी रहेकाले यहाँको विकासमा जलविद्युत्को उपयोगमा यो वर्ष निकै ठूला उपलब्धि भएको तिलागुफा नगरपालिकाका प्रमुख रतनबहादुर शाहीले बताए । “कर्णाली कै आर्थिक विकासको आधार जल जंगल जडीबुटी हुन् ।” उनले भने, “यो वर्ष कालिकोटमा जलविद्युत्का प्रसस्त मार्ग खुलेका छन् ।

भर्खरै मात्र सरकारले कालिकोटमा आयोजना स्थल रहेको फुकोट कर्णाली जलविद्युत् आयोजना अध्ययन तथा निर्माणको ढाँचासमेत तय गर्ने गरी विद्युत् उत्पादन कम्पनीलाई अनुमतिपत्र दिएको छ ।

जलविद्युत् आयोजनामा स्थानीय सेयरलगायतका रोजगारीको अवसर जुट्ने कारणले यहाँको स्थानीयवासी निकै उत्साहित भएका छन् ।

दर्जनौं लघुजल विद्युत् आयोजना अलपत्र

कालिकोट जिल्लामा सञ्चालन रहेको निर्माण कार्य थालिएका दर्जनौं लघु जलविद्युत् आयोजना अलपत्र अवस्थामा छन् । जिल्लाका झन्डै २० मेगावाट उत्पादन हुने सक्ने लघु जलविद्युत् आयोजनाहरू रकम अभाव, स्थानीयको विवाद र मर्मत सम्भारको अभावलगायतका कारणले अलपत्र अवस्थामा छन् ।

जिल्लाको तिलागुफा नगरपालिका फाइमहादेव नागमगाडस्थित ५७ किलोवाट, नरहरिनाथ गाउँपालिकाको माल्कोटको ३० किलोवाट क्षमताको उच्छव खोला लघुजलविद्युत् आयोजना, ३० किलोवाट क्षमताको तिलागुफा नगरपालिकाको छाप्रेस्थित वालिगाड खोला लघु जलविद्युत् आयोजना, ३ किलोवाट क्षमता भएको चिल्खायाको घट्टेखोला लघुविद्युत् आयोजना विद्युत् बलेर मर्मत सम्भारको अभाव बन्द भएका छन् भने ३० किलोवाट क्षमताको कालिका गाउँपालिकाको हाउडीगाड लघु जलविद्युत् आयोजना, ३० किलोवाटको बालिगाड खोला लघु जलविद्युत् आयोजना लगाएतका दर्जनौं आयोजना रकम अभावका कारणले अलपत्र अवस्थामा छन् ।

कालिका गाउँपालिकाकै घट्टेगाड जलविद्युत् आयोजना (१८ किवा), थिर्पुगाड जलविद्युत् आयोजना (२० किवा), साना माइक्रो हाइड्रो (१५ किवा), नरहरीनाथ गाउँपालिकाको माल्कोट माइक्रो हाइड्रो (३० किवा) आयोजनाहरू काम अगाडी बढेको भए पनि रकम अभावका कारण आयोजना काम सुरु हुन सकेको छैन ।

जिल्ला सदरमुकाम लगायतका केही केही नगरपालिका र गाउँपालिकामा विद्युत् सेवा दिँदै आएका ५०० किलोवाटको सञ्चालनमा रहेको र महावै गाउँपालिकाको गेलास्थित ७० किलोवाट उत्पादन क्षमता भएको भ्याकुनेगाड जलविद्युत् आयोजना मात्र सञ्चालनमा छन् ।

जिल्लामा जलविद्युत्का आयोजना दर्जनौं भए पनि कयौं मर्मत सम्भार, रकम अभावलगायतका कारणले बन्द हुन पुगेका र कुनै आयोजना रकम अभावका कारणले ढिला भइरहेको तिलागुफा नगरपालिकामा प्रमुख रतनबहादुर शाहीले बताए । “कुनै मर्मत सम्भार कुनै आयोजनाका रकम अभावका कारणले आयोजना बन्न सकेका छैनन् ।”

उनले भने, “हामी आयोजना निर्माणको पहल चालिरहेका छौं ।”

त्यस्तै, पचालझरना गाउँपालिकाको ७० किलोवाटको लाफा गाउँ लघु जलविद्युत् आयोजना, ५० किलोवाट क्षमता भएको कालिका गाउँपालिकाको भर्तागाड लघुजलविद्युत् आयोजना भर्ता, तिलागुफा नगरपालिकाको १०० किलोवाट क्षमता भएको बच्चुगाड लघुजलविद्युत् आयोजना चिल्खाया, ७० किलोवाट औलाखोला लघुजलविद्युत् आयोजना खिन, ५२ किलोवाट क्षमता भएको बालीगाड लघुजलविद्युत् आयोजना सुकाटीया निर्माणको काम थालिएको भए पनि रकम अभावका कारणले निर्माण कार्य ढिलाइ भएको कर्णाली विकास आयोगका सदस्य कृष्णप्रसाद आचार्यले बताए । “कयौं आयोजनाहरू निर्माण कार्य थालिएको छ ।” उनले भने, “रकम अभावका कारणले ती आयोजना बन्न सकेको छैनन् ।”

-रमेश रावल

श्रोत: कारोबार, २०७४/१२/२१

कर्णालीमा जलविद्युत् क्षमता ५० हजार मेगावाट, उत्पादन ४ मेगावाट

जल तथा ऊर्जा आयोगको अध्ययनमा कर्णाली प्रदेशको जलविद्युत् उत्पादन क्षमता १७ हजार ७९९ मेगावाट रहेको उल्लेख छ ।

क्यू ४० प्रतिशतको आधारमा गरिएको अध्ययनले यति क्षमता देखाए पनि पानीको अधिकतम उपयोग गरेमा ५० हजार मेगावाटसम्म उत्पादन हुने विज्ञहरूले बताउँदै आएका छन् । तर हालसम्म कर्णाली प्रदेशको कुल उत्पादन भने जम्मा ३.७५ मेगावाट छ । हाल नेपालको कुल जलविद्युत् उत्पादन क्षमता १ हजार ४ मेगावाट भए पनि सबैभन्दा कम कर्णाली प्रदेशमा छ । नेपाल विद्युत् प्राधिकरणका अनुसार, दैलेखको ३.७५० मेगावाटको धारी खोला एकमात्र कर्णाली प्रदेशको उत्पादन हुने जलविद्युत् केन्द्र हो ।

अधिकांश हिमाली र पहाडी भूभाग रहेको कर्णाली प्रदेश भौगोलिक र जलस्रोत उपलब्धताको दृष्टिकोणले जलविद्युत् विकासका लागि नेपालकै सबैभन्दा आकर्षक मानिन्छ तर उत्पादनको अवस्था अत्यन्तै कमजोर छ । “कर्णालीको पानीको अधिकतम उपयोग गर्ने हो भने ५० हजार मेगावाटभन्दा बढी उत्पादन हुने सम्भावना छ तर उत्पादन धेरै थोरै छ ।” स्वतन्त्र ऊर्जा उत्पादकहरूको संस्था (इप्पान) का अध्यक्ष शैलेन्द्र गुरागाई भन्छन्, “कर्णाली प्रदेश सरकारले जलविद्युत्का लगानीकर्तालाई आकर्षण गरे जलविद्युत्माफत कर्णाली प्रदेश धनी बनाउन सकिन्छ ।”

ऊर्जामन्त्री समेत भइसकेका कर्णाली प्रदेशका मुख्यमन्त्री महेन्द्रबहादुर शाही जलविद्युत्मा उत्पादन बढाएर कर्णालीलाई गरिबको प्रदेश होइन, धनीको प्रदेशको रूपमा चिनाउने योजना रहेको सुनाउँछन् तर यसका लागि सरकारले कर्णाली विकासको पूर्ण जिम्मा प्रदेश सरकारलाई दिनुपर्ने बताउँछन् । “कर्णाली प्रदेशमा जलाशययुक्त आयोजनामात्र बनाउने गरी यसको गुरुयोजना बनिरहेको छ, सरकारले प्रदेश सरकारलाई जिम्मा दियो भने विकास गरेर देखाउँछौं,” उनी भन्छन् । संघीय कानून नबनेकाले प्रदेश सरकारले हालसम्म कति मेगावाट क्षमता बराबर आयोजना बनाउने भन्ने हालसम्म टुंगो लागेको छैन । उनी कर्णालीको जलविद्युत् आयोजनामा आउने लगानीकर्तालाई सुरक्षाको ग्यारेण्टी दिने, बन्द हडतालमुक्त क्षेत्र बनाउने तथा लगानीकर्ताले लगानी फिर्ता नलगेसम्म कर छुट दिने बताउँछन् ।

कर्णाली प्रदेशभरि एकमात्र जलविद्युत् आयोजना सम्पन्न भए पनि पछिल्लो समयमा यस क्षेत्रका जलविद्युत् आयोजनाको अनुमतिपत्र (लाइसेन्स) लिने क्रम भने बढेको छ । ऊर्जा मन्त्रालयका सिनियर डिभिजनल इन्जिनियर गोकर्णराज पन्थका अनुसार, कर्णाली प्रदेशका रुकुम पश्चिम, सल्यान, डोल्पा, जुम्ला, मुगु, हुम्ला, कालिकोट, जाजरकोट, दैलेख र सुर्खेतमा मात्र ५ हजार ७ सय बराबरका आयोजना विभिन्न चरणमा छन् । तथ्यांकअनुसार, ४ हजार ५४१ मेगावाट बराबरका १९ आयोजनाले सर्भेक्षण, २६ मेगावाट बराबरका ४ आयोजनाले उत्पादन अनुमतिपत्र, १ हजार ९१ मेगावाट बराबरका ७ आयोजनाले सर्वेक्षण अनुमतिपत्रका लागि दरखास्त दिएका छन् भने ४ मेगावाट बराबरका एक आयोजनाले उत्पादन अनुमतिपत्रका लागि दरखास्त दिएको छ ।

कर्णाली क्षेत्रमा बन्न लागेको आयोजनामध्ये नौ सय मेगावाटको माथिल्लो कर्णाली जलविद्युत् आयोजना चर्चित आयोजनाको रूपमा लिइन्छ । भारतीय कम्पनी जीएमआरले १० वर्षअघि खुल्ला प्रतिस्पर्धांमाफत अनुमतिपत्र लिएको आयोजनाको हालसम्म वित्तीय व्यवस्थापन भएको छैन तर स्थानीयस्तरमा आवश्यक केही जग्गाको मुआब्जा भने दिइसकेको छ । बंगलादेशमा विद्युत् बिक्री गर्ने गरी अघि बढेको आयोजनाबारे अन्योल छ । तर

लगानी बोर्डका सहसचिव मधु भेटुवाल आयोजनाले निर्माणका लागि पूर्वतयारी अघि बढाएको र आयोजना अघि बढ्ने अवस्था रहेको बताउँछन् । पहिला विकास समितिमार्फत अघि बढेको ४१० मेगावाटको नलगाढ जलाशययुक्त आयोजना हाल उत्पादन कम्पनीमार्फत अघि बढेको छ । आयोजनाको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (डीपीआर) भइरहेको र यसमा जापान सहयोग नियोग (जाइका) ले यसमा लगानीको लागि इच्छा देखाएको आयोजना प्रमुख कार्यकारी अधिकृत नरेन्द्रसिंह भण्डारी बताउँछन् । हालै भेरीमा ३ सय मेगावाटको भेरी-४ जलाशययुक्त आयोजनाको सर्भेक्षण अनुमतिपत्र निजी क्षेत्रले लिएर अध्ययनअघि बढाएको आयोजनाको अध्ययनमा संलग्न इप्पानका पूर्वअध्यक्ष खड्गबहादुर विष्ट बताउँछन् । यही प्रदेशमा कर्मचारी सञ्चय कोषले ६८८ मेगावाटको वेतन कर्णाली र उत्पादन कम्पनीले फूकोट कर्णाली जलविद्युत् आयोजना पनि अघि बढाउन लागेका छन् । ४८ मेगावाटको भेरी बबई बहुउद्देश्यीय ड्राइभर्सन आयोजनाको निर्माण कार्यअघि बढाउन लागिएको र चार वर्षभित्र निर्माण सम्पन्न गर्ने लक्ष्य राखिएको भेरी बबई सिँचाइ आयोजनाको प्रमुख शिवकुमार बस्नेतले जानकारी दिए । विद्युत् विकास विभागको तथ्यांकअनुसार, ४८० मेगावाटको भेरी-३ स्टोरेज, २७४ मेगावाटको हुम्ला कर्णाली-१, ९१६ मेगावाटको हुम्ला कर्णाली क्यासकेट, ११० मेगावाट ठूली भेरीलगायतका आयोजनाको अध्ययन र पहिचान भई अघि बढीसकेको छ । सुर्खेतसहित कैलाली, बर्दिया, सुर्खेत, डोटी र अछाममा निर्माण हुने १० हजार ८ सय मेगावाटको कर्णाली चिसापानी आयोजनासमेत यसै प्रदेशभित्र जोडिन्छ ।

कर्णाली प्रदेशमा लगानीकर्ताहरू लगानीका लागि तयार रहेको र यसका लागि उचित वातावरण बनाउनुपर्ने माग उनीहरूको छ । नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघका पूर्वअध्यक्ष कुशकुमार जोशीले लगानीका लागि कर्णाली प्रदेश उपयुक्त रहेको उल्लेख गर्दै यसका लागि उचित वातावरण निर्माण गर्न प्रदेश सरकार लाग्नुपर्ने बताए ।

कर्णाली प्रदेशका मुख्य आयोजना

कर्णाली चिसापानी

माथिल्लो कर्णाली

नलगाढ

वेतन कर्णाली

फूकोट कर्णाली

भेरी-४

भेरी-३

कर्णाली-१

हुम्ला कर्णाली

- भीम गौतम/गोविन्द खत्री

श्रोत: अभियान, २०७४/१२/२१

विदेशी लगानीकर्तालाई नेपालको ऊर्जा क्षेत्रमा लगानी गर्न ऊर्जामन्त्रीको आग्रह

चैत २१, काठमाडौं । ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइमन्त्री वर्षमान पुनले नेपालको ऊर्जा क्षेत्रमा लगानी गर्न अन्तरराष्ट्रिय लगानीकर्तालाई आग्रह गरेका छन् । थाइल्याण्डको राजधानी बैङ्ककमा आयोजित 'दोस्रो एशिया तथा प्रशान्त क्षेत्रीय ऊर्जा मञ्च'लाई बुधवार सम्बोधन गर्दै मन्त्री पुनले नेपालमा स्थायित्व र विकासको युग शुरु भएको भन्दै विदेशी लगानीकर्तालाई नेपालमा लगानी गर्न आग्रह गरेका छन् ।

उनले विगतको तुलनामा ऊर्जा तथा जलविद्युत् विकासमा उल्लेख्य सुधार भएको ऊर्जा मन्त्रीको सचिवालयले जारी गरेको प्रेस नोटमा बताइएको छ । कार्यक्रममा सम्बोधन गर्दै मन्त्री पुनले चीन र बङ्गलादेशसँग द्विपक्षीय विद्युत् व्यापार सम्झौता (पिटिए)को प्रक्रिया शुरु भएको जानकारी गराएका थिए । उनले भारतसँग विद्युत् व्यापार सम्झौता (पिटिए) भइसकेको जानकारी दिँदै अब बङ्गलादेश र चीनसँग पनि छिट्टै उक्त सम्झौता हुने विश्वास व्यक्त गरे । मन्त्री पुनले ऊर्जा तथा विद्युत्को क्षेत्रमा चीनसहित सार्क र बिम्स्टेकस्तरमा क्षेत्रीय सहकार्य हुनुपर्नेमा जोड दिएका थिए ।

कार्यक्रममा मन्त्री पुनले क्षेत्रीय सम्बन्ध विस्तार, आर्थिक विकास र विद्युत् उत्पादन विस्तार गर्न आवश्यक रहेको बताएका छन् । उनले दिगो र गुणस्तरीय विद्युत् विकास गर्न क्षेत्रीयस्तरमा पनि सम्बन्ध बलियो हुनुपर्ने बताए । मन्त्री पुनले नवीकरणीय ऊर्जालाई प्रवर्द्धन गर्ने सरकारको नीति रहेको स्पष्ट पार्दै वैदेशिक लगानीको सुरक्षामा सरकारले ध्यान दिएको जानकारी गराएका छन् । उनले सदस्य राष्ट्रका ऊर्जा मन्त्रीलाई नेपाल भ्रमण गर्न निम्तो पनि दिएका छन् । सम्मेलन बिहीवारसम्म चलनेछ । रासस

श्रोत: अभियान, २०७४/१२/२१

१४२ मेवाको लागत हवीलिङ चार्जमा

बुटवल-गोरखपुर प्रसारणलाइन जी टू जीमा बनाऊ

दुर्गा लामिछाने

ढल्केवर-मुजफ्फरपुर (७८ किमी) प्रसारणलाइन (पूर्णक्षमता १ हजार मेवा) प्रयोग गरेबापत हाल नेपालले भारतलाई वार्षिक रु. १ अर्ब ८ करोड तिर्ने गरेको छ । मासिक रु. ९ करोडका दरले नेपाल विद्युत् प्राधिकरणले उक्त प्रसारणलाइनको निर्माता कम्पनीलाई विद्युत् प्रवाह शुल्क (हवीलिङ चार्ज) तिर्दै आएको हो । यो रकम हाल नेपालले भारतबाट आयात गर्दै आएको विद्युत्को प्रतियुनिट महशुलबाहेकको हो ।

दुवै देशले विद्युत् आयातनिर्यात गर्ने उद्देश्यले व्यापारिक मोडलमा उक्त प्रसारणलाइन निर्माण गरिएको हो । यसमा नेपाल र भारत दुवै देशका कम्पनीहरूको संयुक्त उपक्रम (जेभी) रहेको छ । नेपालका तर्फबाट पावर ट्रान्समिशन कम्पनी नेपाल (पीटीसीएन) र भारतका तर्फबाट क्रश बोर्डर पावर ट्रान्समिशन कम्पनी (सीपीटीसी)को जेभीमा उक्त प्रसारणलाइन तयार भएको हो । दुवै कम्पनीसँग नेपालले २५ वर्षका लागि 'इम्प्लिमेण्टेशन एण्ड ट्रान्समिशन सर्भिस एग्रीमेण्ट (आईटीएसए)'मा सन् २०११ को डिसेम्बर १३ मा हस्ताक्षर गरेको छ ।

यसअनुसार नेपालले उक्त प्रसारणलाइनको उदघाटनसँगै सन् २०१६ को फेब्रुअरी २० देखि विद्युत् आयात गर्न शुरू गरेको हो । देश लोडशेडिङको चपेटामा रहेका बेला जसरी पनि विद्युत् आयात गर्नुपर्ने अवस्थामा यो मोडलमा सम्झौता भएको प्राधिकरणका प्रवक्ता प्रबल अधिकारी बताउँछन् । 'भारतले यताबाट विद्युत् लैजाने अवस्था नरहेको र हामीलाई विद्युत् नभई नहुने बेला परेकाले नेपालले प्रसारणलाइन प्रयोगको सम्पूर्ण भार लिनुपरेको हो,' अधिकारी भन्छन्, 'यसबाट पाठ सिकेर अन्य अन्तरदेशीय प्रसारणलाइन बनाउँदा अरु मोडालिटी अपनाउनु आवश्यक छ ।'

जलविद्युत् आयोजना निर्माणको वर्तमान सरदर लागत रु. १९ करोड प्रतिमेवा रहेको छ । यस हिसाबले ढल्केवर-मुजफ्फरपुर प्रसारणलाइनको हवीलिङ चार्जबापत नेपालले वार्षिक तिर्ने रकम ५ दशमलव ६८ मेवाको आयोजना निर्माण गर्न पुग्ने हुन्छ । यसअनुसार २५ वर्षमा नेपालले तिर्ने रकमले १ सय ४२ मेवाको आयोजना बनाउन पुग्छ ।

अर्को अन्तरदेशीय लाइन जी टू जीमा प्रधानमन्त्री केपी शर्मा ओलीको आसन्न भारत भ्रमणका क्रममा दोस्रो बुटवल-गोरखपुर अन्तरदेशीय प्रसारणलाइन (पूर्णक्षमता २५ सय मेवा) निर्माणका विषयमा कुराकानी गर्ने तयारी भएको प्राधिकरणका प्रवक्ता अधिकारीले जानकारी दिए । उक्त प्रसारणलाइन निर्माण अघि बढाउने सम्बन्धमा चालू आर्थिक वर्षको बजेटमा घोषणासमेत गरिएको छ ।

यति ठूलो क्षमताको प्रसारणलाइन निर्माणपूर्व यसको प्रयोगको मोडलमा विशेष ध्यान दिनु आवश्यक छ । प्रधानमन्त्री ओलीले उक्त प्रसारणलाइन दुवै देशको सरकारको स्तरबाट (जी टू जी) मोडलमा बनाउने प्रस्ताव लैजाँदै गरेको जानकारी प्राप्त भएको छ । यसअनुसार कुल १ सय ३५ किलोमिटरमध्ये नेपालमा

पर्ने करीब २० किलोमिटर प्रसारणलाइन नेपालले र बाँकी भारतमा पर्ने भारतले नै निर्माण गर्नुपर्ने हुन्छ । नेपालको उक्त प्रसारणलाइन निर्माणमा अमेरिकी सहयोग नियोग 'मिलेनियम च्यालेञ्ज कर्पोरेशन'ले नेपालका लागि दिने भनिएको रकमबाटै बनाउने तयारी पनि भएको छ । उक्त प्रसारणलाइन निर्माण भए अहिले विद्युत् आयात गर्न र भविष्यमा निर्यात गर्न निकै उपयोगी हुने ऊर्जाविद् ज्ञानेन्द्रलाल प्रधानको भनाइ छ ।

हालसम्म भारतले नेपालबाट विद्युत् लिने/नलिने टुङ्गो लागि सकेको छैन । यसो हुँदा आफ्नो आवश्यकता नपरी उसले जी टू जी मोडलमा प्रसारणलाइन निर्माणमा खर्च नगर्न पनि सक्छ । त्यसमाथि व्यापारिक मोडलबाट निर्माण गर्दा फाइदा देखेर नै यसअघि बेलाबेलामा नेपालले जी टू जीमा बनाउन लगेको प्रस्तावमा सहमति जुट्न नसकेको ऊर्जाक्षेत्रका जानकारहरू बताउँछन् । तर, नेपाल चीनपट्टि ढल्केला कि भनेर पछिल्लो समय त्रसित भइरहेको भारतसामु राष्ट्रिय हितलाई ध्यानमा राखी प्रधानमन्त्रीले यो विषय अघि बढाउनु आवश्यक छ ।

श्रोत: उर्जा खबर, २०७४/१२/२२

दोर्दी खोलाले साधारण सेयर निष्कासन गर्दै

लमजुङमा १२ मेगावाटको दोर्दीखोला जलविद्युत आयोजना निर्माण गरिरहेको 'दोर्दी खोला जलविद्युत कम्पनी' ले साधारण सेयर निष्कासन गर्ने भएको छ । दोर्दी खोला सिङ्डिबी हाइड्रो फन्डको सहायक कम्पनी हो । सेयर निष्कासनका विषयमा कम्पनीले आन्तरिक तयारी सुरु गरेको छ । यसबारे अगामी चैत २८ गते हुने कम्पनीको वार्षिक साधारणसभामा प्रस्ताव लैजाने तयारी भइरहेको सिङ्डिबीका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत विनयकुमार भण्डारीले बताए । साधारणसभामा छलफल भएपछि मात्र सेयर निष्कासन प्रक्रिया अघि बढ्ने पनि भण्डारीले जानकारी दिए । कम्पनीले करिब २० लाख रुपैयाँसम्मको साधारण सेयर निष्कासनको तयारी गरेको छ । तर, यो विषय टुंगो लाग्न बाँकी रहेको उनले बताए । २ अर्ब २९ करोड रुपैयाँ लागत अनुमान गरिएको आयोजनामा सानिमा बैंकको अगुवाईमा लक्ष्मी बैंक, कृषि विकास बैंक, कैलाश विकास लगायत लगायत बैंकले १ अर्ब रुपैयाँ ऋण लागनी गर्ने प्रतिबद्धता जनाएका छन् । अगामी डेढ वर्षमा आयोजनाबाट विद्युत उत्पादन गर्ने लक्ष्य छ ।

श्रोत: उर्जा खबर, २०१४/१२/२२

ऊर्जा विकासमा ७ बुँदे बैंकक घोषणापत्र

बैंककमा बुधबारदेखि सञ्चालन भइरहेको एसियन तथा प्रशान्त क्षेत्रीय ऊर्जा मञ्चको दोस्रो बैठक ऊर्जा विकाससम्बन्धी ७ बुँदे घोषणापत्र जारी गर्दै बिहीबार सकिएको छ । विभिन्न देशका मन्त्री, सरकारी निकायका प्रतिनिधि तथा सरोकारवाला सम्मिलित मञ्चले मन्त्रीस्तरीय घोषणापत्र जारी गरेको हो । घोषणापत्रले दिगो विकासका लक्ष्य पूरा गर्ने विषयलाई मुख्य प्राथमिकता दिएको छ । ऊर्जा संक्रमणकाल पूरा गर्दै क्षेत्रीय विद्युत विकास र आदानप्रदानमा मञ्चले जोड दिएको बैंककस्थित नेपाली दूतावासले जारी गरेको विज्ञप्तिमा उल्लेख छ । मञ्चमा ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइ मन्त्री वर्षमान पुनले बैंकक तथा पाकिस्थानका ऊर्जा तथा जलस्रोत मन्त्रीसँग छुट्टाछुट्टै भेट गरेका थिए । यस्तै, मञ्चको अध्यक्ष चयन भएका म्यानमारका विद्युत तथा ऊर्जा मन्त्री विन खाइङसँग पनि मन्त्री पुनले क्षेत्रीय ऊर्जा विकासबारे छलफल गरेका थिए । मञ्चले अनुमोदन गरेका ७ बुँदे घोषणा १. दिगो विकासका लक्ष्य पूरा गर्न ऊर्जा पूर्वसर्त २. ऊर्जा संक्रमण अन्त्य गर्न उच्च प्राथमिकता ३. सन् २०३० सम्म विश्वव्यापी रूपमा ऊर्जाको पहुँच पुर्याउन सार्वजनिक निजी साझेदारी (पिपिपी) मोडलबाट क्षेत्रीय समन्वय विस्तार ४. ऊर्जा आपूर्ति वृद्धि तथा क्षेत्रीय पहुँच विस्तारमा प्रोत्साहन ५. अन्तरदेशीय आवद्धता तथा विद्युत व्यापारको महत्व पहिचान ६. दिगो विकासका लक्ष्य पूरा गर्न विकाशशील देशलाई प्राथमिकता दिँदै यस्ता देशलाई सहयोग गर्न अन्तर्राष्ट्रिय समुदायलाई प्रोत्साहन ७. विकासशील देशको क्षमता अभिवृद्धि गर्न अन्तर्राष्ट्रिय संघ-संस्थालाई आग्रह

श्रोत: १२खरी इटकम्, २०७४/१२/२२

नेपालमा लगानी गर्न ऊर्जामन्त्री पुनको आग्रह

ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइमन्त्री वर्षमान पुनले नेपालको ऊर्जा क्षेत्रमा लगानी गर्न आग्रह गरेका छन् । थाइल्यान्डको राजधानी बैंककमा आयोजित 'दोस्रो एसिया तथा प्रशान्त क्षेत्रीय उर्जा मञ्च'लाई सम्बोधन गर्दै मन्त्री पुनले नेपालमा स्थायित्व र विकासको युग शुरु भएको भन्दै विदेशी लगानीकर्तालाई नेपालमा लगानी गर्न आग्रह गरेका हुन् ।

उनले विगतको तुलनामा ऊर्जा तथा जलविद्युत् विकासमा उल्लेख्य सुधार भएको उल्लेख गरेको ऊर्जा मन्त्रीको सचिवालयले जारी गरेको प्रेस नोटमा उल्लेख छ । कार्यक्रममा सम्बोधन गर्दै मन्त्री पुनले चीन र बंगलादेशसंग द्विपक्षीय विद्युत् व्यापार सम्झौता (पिटिए) को प्रक्रिया शुरु भएको जानकारी गराएका थिए ।

उनले भारतसँग विद्युत् व्यापार सम्झौता (पिटिए) भइसकेको जानकारी दिँदै अब बंगलादेश र चीनसँग पनि छिट्टै उक्त सम्झौता हुने विश्वास व्यक्त गरे । मन्त्री पुनले ऊर्जा तथा विद्युत्को क्षेत्रमा चीनसहित सार्क र बिम्स्टेकस्तरमा क्षेत्रीय सहकार्य हुनुपर्नेमा जोड दिएका थिए । ।

कार्यक्रममा मन्त्री पुनले क्षेत्रीय सम्बन्ध विस्तार, आर्थिक विकास र विद्युत् उत्पादन विस्तार गर्न आवश्यक रहेको बताए । उनले दिगो र गुणस्तरीय विद्युत् विकास गर्न क्षेत्रीयस्तरमा पनि सम्बन्ध बलियो हुनुपर्ने उल्लेख गरे । रासस

श्रोत: अमियान, २०७४/१२/२२

एसडीजी-७ पूरा गर्ने ऊर्जामन्त्रीको प्रतिबद्धता

दिगो विकास लक्ष्य (एसडीजी)को बुँदा ७ मा उल्लेखित सुपथ, विश्वसनीय तथा आधुनिक ऊर्जाको सेवा नागरिकमाझ पुऱ्याउन नेपाल सरकार प्रतिबद्ध रहेको ऊर्जामन्त्री वर्षमान पुनले बताएका छन् । थाइल्याण्डको राजधानी बैङ्ककमा आयोजित 'दोस्रो एशिया प्रशान्त क्षेत्रीय ऊर्जा मञ्च'लाई बुधवार सम्बोधन गर्दै मन्त्री पुनले यस्तो बताएका हुन् ।

सो क्रममा मन्त्री पुनले एशिया प्रशान्त क्षेत्रका लागि संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय आर्थिक तथा सामाजिक नियोगसँग प्राविधिक सहयोगको अपेक्षा व्यक्त गरेका छन् । उनले नयाँ संविधान जारी गर्नुका साथै तीनै तहको निर्वाचन सम्पन्न गरी आफूहरू समग्र आर्थिक विकासलाई प्राथमिकतामा राखी अघि बढेको बताए । आर्थिक विकासको प्रमुख संवाहकका रूपमा रहेको ऊर्जामा नेपाल सरकारको ध्यान केन्द्रित रहेको उनको अभिव्यक्ति रहेको थियो ।

भौगोलिक विकटता, छरिएका वस्ती, सीमित सडक संरचना जस्ता चुनौतीका कारण नेपालले गुणस्तरीय विद्युत् सेवा प्रदान गर्न नसकेको धारणा उनले व्यक्त गरे । यसको परिपूर्तिका लागि उनले ठूलो लगानी, जनशक्ति विकास तथा प्राविधिको खोजजस्ता पक्षहरूको आवश्यकता रहेको बताए । निजीक्षेत्रलाई खुला गरेसँगै राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय दुवै निजीक्षेत्रको जलविद्युत् उत्पादनमा उत्साहप्रद सहभागिता रहँदै आएको उनले उल्लेख गरे । सरकार चाँडै नै उच्चतम विद्युत् खपतका लागि प्रभावकारी ऊर्जा रणनीति, प्रभावकारी उपाय तथा कार्यक्रम अवलम्बन गर्ने तयारीमा रहेको मन्त्री पुनले जानकारी दिए ।

'स्वच्छ तथा नवीकरणीय ऊर्जाका माध्यमले हाल आयात गरिराखिएको थर्मल विद्युत्लाई विस्थापित गर्छौं'

यसका लागि जलविद्युत्को उच्चतम दोहनका साथै स्थानीय तवरमा सोलार तथा वायुजस्ता नवीकरणीय ऊर्जा उत्पादन गरी इनर्जी मिक्समार्फत स्थिर प्रणाली विकास गर्ने विश्वास व्यक्त गरे । त्यसपछि आफ्नै स्वच्छ तथा नवीकरणीय ऊर्जाका माध्यमले हाल आयात गरिराखिएको थर्मल विद्युत्लाई विस्थापित गर्ने उनले बताए ।

ऊर्जाको माग र आपूर्तिलाई सन्तुलनमा राख्न क्षेत्रीय विद्युत् प्रसारण सञ्जाल आवश्यक रहेकोले भारतसँग सन् २०१४ मै द्विपक्षीय पावर ट्रेड एग्रीमेण्ट (पीटीए) सम्पन्न भएको उनले उल्लेख गरे । बङ्गलादेश र चीनसँग पनि प्रक्रिया चलिरहेको भन्दै उनले अन्तरदेशीय प्रसारणका लागि सार्क तथा बिमष्टेकले सहकार्य गर्न सक्ने बताए ।

श्रोत: कारोबार, २०७४/१२/२३

स्वदेशी पुजीबाटै २ हजार मेगावाटको हाइड्रोपावर बनाउन सकिन्छ

सरस्वती ढकाल

नेपालका अधिकांश पुराना व्यावसायिक घराना उत्पादनमूलक उद्योगबाट ट्रेडिड व्यवसायतर्फ केन्द्रित भइरहेका बेला एमभी दुगड ग्रुप भने यसमा अपवादजस्तै देखिएको छ । खाद्यान्नबाट व्यवसाय सुरु गरेर अटोमोबाइल क्षेत्रमा लामो समयदेखि सक्रिय यो समूहले यतिबेला सम्पूर्ण ऊर्जा हाइड्रोपावरमा लगाएको छ । यस समूहको नेतृत्व भने उद्यमी मोतीलाल दुगडले गरिरहेका छन् । यो समूहले स्वदेशी पुँजी परिचालन गरेर १ सय ५७ मेगावाट क्षमताका ३ जलविद्युत् आयोजना निर्माण सुरु गरेको छ । समूहले सहायक कम्पनीमार्फत सन् २०२० सम्म सम्पन्न गर्ने लक्ष्य राखेर २१ अर्ब रुपैयाँ लगानीमा लिखु खोलामा ३ वटा आयोजना सुरु गरेको छ । यी आयोजनामा ९५ प्रतिशत स्वामित्व लिएका दुगडका तीनै पुस्ताले अहिले आयोजनाको सबै पक्ष हेरिरहेको छ । वित्तीय क्षेत्रमा पनि उत्तिकै सक्रिय दुगड सनराइज बैंकका अध्यक्ष हुन् भने गुराँस लाइफ इन्स्योरेन्स र सानिमा जनरल इन्स्योरेन्समा प्रवर्द्धक छन् । मुलुकको समृद्धि, दिगो आर्थिक विकास र बढ्दो व्यापारघाटा सन्तुलनका लागि जलविद्युत् क्षेत्रको विकास एकमात्र विकल्प ठान्ने दुगड बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई यस क्षेत्रमा कर्जा अनिवार्य गरिए पनि कार्यान्वयनमा कडाइ नगरिएकोमा रुष्ट छन् । दुगडसँग मुलुकको समग्र अर्थतन्त्र, जलविद्युत् क्षेत्रमा नीजि लगानीलगायतका विषयमा कारोबारकर्मी विपेन्द्र कार्की र सरस्वती ढकालले गरेको कुराकानीको सार :

सरकारले भर्खरै मुलुकको समग्र अर्थतन्त्रको अवस्था दर्साउने श्वेतपत्र जारी गरेको छ, यसलाई कसरी हेर्नुभएको छ ?

हो, सरकारले अहिले श्वेतपत्र ल्याएको छ र यसमा धेरै विषय समेटिएका पनि छन् । म आपूmलाई जानकारी भएको र केही गुनासो भएको विषयमा मात्र केन्द्रित हुन चाहन्छु । श्वेतपत्रमा अर्थमन्त्रीजीले आफैं भन्नुभएको छ कि बैंकबाट हालसम्म प्रवाह भएको कर्जा २२ खर्ब ४३ अर्ब रुपैयाँ छ । यसमा १ खर्ब २० अर्ब रुपैयाँ अर्थात् ५.३ प्रतिशत कृषि क्षेत्रमा गएको छ । तर, राज्यको उच्च प्राथमिकतामा परेको जलविद्युत् क्षेत्रमा जम्मा ६८ अर्ब रुपैयाँ अर्थात् ३ प्रतिशत मात्र ऋण प्रवाह भएको छ । यसरी हेर्दा सबैभन्दा कम कर्जा जलविद्युत् क्षेत्रमा गएको छ । एकातिर सरकार आफैँले भनेको छ कि जलविद्युत् राज्यको उच्च प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्र हो । तर, लगानीका हिसाबमा सबैभन्दा कम गरिएको छ । यसमा भनाइ र गराइमा एकरूपता हुन सकेको देखिँदैन ।

उच्च प्राथमिकतामा हुँदाहुँदै पनि किन जलविद्युत्मा कम ऋण प्रवाह भयो भन्ने लाग्छ तपाईंलाई ?

एउटा बैंकको लगानीकर्ताको अनुभवले भन्ने हो भने पनि जलविद्युत्लाई धेरै 'रिस्क' भएको क्षेत्र मान्छ । अर्को, हामीसँग 'लड टर्म डिजोजिट' छैन, तर हाइड्रो भनेको न्यूनतम पनि ४-५ वर्ष त आयोजना सम्पन्न हुने लाग्छ भने ७-८ वर्ष 'पे ब्याक पिरियड' हुन्छ । लगानी प्रतिफल आउन १०-१२ वर्ष लाग्छ । तर, यसमा मेरो भनाइ के छ भने हरेक बैंकमा ५० प्रतिशतभन्दा धेरै कर्मचारी सञ्चय कोष, नागरिक लगानी कोष,

आर्मी, पुलिस, बिमा कम्पनीहरूको डिपोजिट छ र यसलाई हामी संस्थागत निक्षेप भन्ने गर्छौं । यसमा नेपाल राष्ट्र बैंकले कडाइ गर्दै ५० प्रतिशतभन्दा धेरै संस्थागत पैसा राख्न नपाउने नीति लिएको छ । यो राम्रो नीति पनि हो । यो पैसा अब कहीं जानेवाला छैन, किनकि कर्मचारी सञ्चय कोष, नागरिक लगानी कोष, सेना-पुलिसको हरेक वर्ष कोषमा रकम थपिएको थपिएकै हुन्छ । त्यसैले जलविद्युत्मा लगानी हुन नसक्नुको कारण हामीसँग लड टर्म डिपोजिट छैन भनेर बैंकरहरूले अन्तर्वार्ता दिएको देखिए पनि मलाई सत्य लाग्दैन । यसैले मलाई यो दाबी पूर्ण गलत हो भन्ने लाग्छ । अहिलेसम्मको आँकडा हेर्ने हो भने ५० प्रतिशत संस्थागत लगानी छ, तर बैंकले जम्मा ३ प्रतिशत मात्रै लगानी गरेका छन् ।

तपाईंले जलविद्युत्मा लगानी उच्च जोखिम हुन्छ भन्दै गर्दा आजसम्म कुनै पनि बैंक जलविद्युत्मा लगानी गरेकै कारण धराशायी भएको अवस्था त छैन नि ?

हो, एउटा पनि जलविद्युत् परियोजनामा प्रवाह भएको कर्जा आजसम्म डिफल्ट भएको छैन भनेर मैले बारम्बार भन्दै पनि आएको छु । कुनै आयोजना 'टेक ओभर' गरेर बेच्नु पनि परेको छैन । सुनकोसीजस्तो दोब्बर इन्भोइसिड गरिएको परियोजनाले त ऋण तिरिसकेको छ भने यस्तो अवस्थामा जलविद्युत्लाई कसरी रिस्क सेक्टर भन्न मिल्छ ? अर्को कुरा यदि देशलाई आवश्यक छ भने त जोखिम मोलेर पनि त काम गर्नुपर्छ । नेपालमा सामाजिक समस्याले जलविद्युत् बन्द भएको अवस्था छैन । भारतमा धेरै हाइड्रो बन्द भएका छन् र भारतले हाइड्रोलाई रिस्क भन्न सक्छ, तर नेपालमा त्यस्तो अवस्था भने छैन ।

नेपालमा धेरै परियोजनामा 'ओभर इन्भोइसिड'को समस्या छ भनिन्छ नि ?

'ओभर इन्भोइसिड' कहीं-कतै भएको पनि छ । नेपालमा निजी क्षेत्रले बनाएका परियोजनाको लागत धेरै भयो भन्ने सुनिन्छ । अहिले सिमेन्ट, डन्डीदेखि निर्माण सामग्रीको मूल्य बढेको छ । पहिलेको तुलनामा केही बढेको होला तर ओभर इन्भोइसिड नै भयो होला भन्ने मलाई लाग्दैन । हरेक हाइड्रो एक हुँदैन, भौगोलिक अवस्था पनि लागतमा फरक पाउँछ । कर्णालीमा पनि प्रतिमेगावाट ११ करोडको लागतमा जलविद्युत् निर्माण हुँदै छन् । मैले अहिले लिखु बनाउँदै छु । लिखु-१ को लागत एउटा छ भने लिखु-२ को केही फरक हुन सक्छ । लिखु-१ मा प्रतिमेगावाट २ करोड लागत बढी आउँछ, किनभने त्यहाँ भौगोलिकता फरक छ । त्यसको यसमा टनेलमा लाग्ने खर्च कम छ तर अन्यमा धेरै खर्च छ । त्यसैले मैले भनिरहेको छु कि सरकारले ५ प्रतिशत अनिवार्य कर्जालाई २५ प्रतिशतसम्म पुराउनुपर्छ । फाइनान्सियल क्लोजरको सीमा हुनुपर्छ, २५ प्रतिशत र एकचुअल १५ प्रतिशत, यसका लागि ३ वर्षको समय छुट्ट्याउनुपर्छ । अहिले प्रवाह भएको कर्जाको ५ प्रतिशत मात्र हाइड्रोमा जाने हो भने पनि २ हजार मेगावाट विद्युत् नेपालीको आफ्नै पैसाले उत्पादन गर्न सकिन्छ । ३ वर्षमा २ हजार मेगावाट उत्पादन गर्ने कुनै पीपीए नै भएको छैन । सरकारी परियोजना पनि बन्दै छन् र त्यसमा पनि लगानी गराउन सकिन्छ ।

तपाईंले हाइड्रो इन्भेस्टर भएर यी कुरा भनिरहँदा बैंकरको अनुभवले कहाँ कमजोरी देख्छ ?

बैंकर भएर भन्दा कहीं पनि नोक्सान छैन, किनकि ब्याज त बैंकले भनेकै चलेको छ । यसमा कुनै सब्सिडाइज रेट पनि छैन । जे-जे रेट भनेको छ, त्यो सबै लिएकै छ । सरकारले हाइड्रोलाई प्रोत्साहन गर्ने हो भने ब्याजको सिलिड तोकिदिनुपर्छ । केही पैसा बैंकले पनि पाओस् र केही हाइड्रो बनाउन सोच्ने पनि

सफल हुन सकोस् । हिजो २ मेगावाट बनाउने मानिस सफल भएरै आज २ सय मेगावाटको आँट गरेको छ । तिनीहरू त्यतिबेला असफल भएको भए आज नेपालबाट हाइड्रोको कुरै आउने थिएन ।

तपाईंहरू सानो परियोजनाबाट सुरु नगरेर एकैपटक ठूलो परियोजनामा जानुभयो नि ?

२-४ मेगावाटको परियोजना गर्दै जाँदा ढिला हुन जान्छ । सबैले ४०-५० मेगावाट त बनाएकै छन् । मैले सानो परियोजना थालेको भए त्यहीं अल्झिने थिएँ, तर अहिले ठूलो परियोजनामा अगाडि बढेकै छु । अहिले मलाई डर छैन, किनकि मेरो जस्ता परियोजना धेरैका आए । अहिले मलाई काम गर्न पनि सहज अनुभव भइरहेको छ ।

जलविद्युत् कम्पनीमा सेयरका नाममा बजारबाट आफूखुसी पैसा उठाउने अनि पछि कम्पनी दर्ता गर्ने प्रचलन पनि छ, यसलाई कसरी हेर्नुभएको छ ?

यो तरिका गलत हो । भोलि कुनै न कुनै रूपमा व्याकफायर हुन्छ नै । यसको एउटा उदाहरण पनि छ कि सेयर दिइसकेपछि परियोजनामा समस्या आयो । परियोजनाले पे गरिरहेको छ । हाम्रै सनराइज बैंकको पनि फाइनान्सिङ भएको परियोजनामा यस्तो देखिएको छ, तर पनि ब्याज त आइरहेको छ । जसले लगानी गःयो त्यसले प्रतिफल १५-१६ वर्ष लाग्छ । यो सब विकृतिलाई सरकारले नै नियन्त्रण गर्नुपर्छ ।

जलविद्युत्भन्दा अन्य क्षेत्रमा तपाईंले देख्नुभएको सम्भावनाका क्षेत्र कुन-कुन हुन् ?

फेरि पनि मैले उच्च सम्भावना देखेको त हाइड्रो नै हो । यसबाहेक अरु क्षेत्रमा पनि सम्भावना छन् । नेपालका लागि पर्यटन त्यसमा पनि होटलमा उच्च सम्भावना छ । हिमालय भनेको अरु देशमा छैन, हामी भाग्यमानी छौँ । नेपालमा जस्तो हिमालयदेखि पर्यटकीय सम्भावना अरु देशमा भएको भए सायद ती देशले निकै फड्को मार्न सक्थे होला । हामीले सम्भावना भएर पनि गर्न सकेका छैनौँ, यो हाम्रो गल्ती हो । ब्यालेन्स अफ पेमेन्ट (बीओपी) सन्तुलन गर्न, वातावरण बचाउन, फिसिड, होटल सबै हुने भएकाले एक टिकटमा चार खेल हाइड्रोबाहेक अरु क्षेत्र हुनै सक्दैन ।

अहिले मैले लिखु आयोजना बनारहेको छु । पहिले लिखु पुग्न तीन दिन लाथ्यो, अहिले नौ घण्टामा पुग्न सकिन्छ, जबकि बाटो सबै बनिसकेको छैन । जिरीसम्म सरकारको बाटो छ, त्यसपछि मैले ८५ किलोमिटर बाटो बनाएको छु । ८५ किलोमिटर बाटो बनाउँदा जति पनि स्थानीय थिए सबैलाई कुनै न कुनै रूपमा लाभ भएकै छ । सर्वसाधारण जनताले लिखु परियोजना नबन्दै त्यसको लाभ लिन सुरु गरिसकेका छन् । अहिले बिरामी परेर त्यहाँका मान्छे बाटो नहुँदा मरिहाल्दैनन् । औषधिउपचारका लागि नजिकको अस्पताल पुग्न सक्ने भएका छन् । यो कामले मलाई निकै आत्मसन्तुष्टि दिएको छ । लिखुबाट डेढ घण्टामा जिरी र नौ घण्टामा काठमाडौँका अस्पतालमा पुराउन सकिन्छ । हामी गएको एक वर्ष पनि भएको छैन, बाटो निर्माण भए पनि मृत्युको संख्या घटेको छ । राष्ट्रिय प्राथमिकताको क्षेत्र हाइड्रो भनेर सरकारले पनि घोषणा गरेको छ र मलाई पनि यो क्षेत्रमा अत्यन्त सम्भावना भएको क्षेत्र लाग्छ ।

अर्काे पर्यटनमा मानिसहरूको क्रेज बढेको छ । कुनै समय नेपालमा मिनरल वाटर मात्रै विदेशीले पिउँछ भन्ने धारणा थियो । अहिले धेरै नेपाली मिनरल वाटर नै पिउने भइसकेका छन् । पहिले घुमफिर थिएन

भन्दा पनि हुन्थ्यो । पहिले विदेश गयो भने गयो घुम्ने भन्ने खासै प्रचलन थिएन । अहिले विदेशीभन्दा नेपाली पर्यटक धेरै छन् । भारत, चीनबाट पर्यटक आएको आयै छन्, राख्न हामीलाई चुनौती थपिएको छ । पर्यटन अब कुनै हालतमा घट्नेवाला छैन, अब बढ्छ नै । तेस्रो नम्बर कृषिमा सम्भावना छ । हामीकहाँ कृषिका लागि जमिन निकै कम छ । इजरायलजस्तो नयाँ तरिकाले कृषिलाई अगाडि बढाउन सकिन्छ । त्यसका लागि नीतिगतदेखि व्यावहारिक धेरै सुधार गर्न सकिन्छ । नेपालमा सुधार पनि भएको छ, नभएको होइन । को-अपरेटिभको धारणा आएको छ, जसका कारण १०-१५ जनाको समूह बनाएर काम गर्ने प्रचलन बढेको छ । राज्यले अनुदान दिनुपर्छ भन्ने मलाई लाग्दैन । ड्युटी सबैलाई बराबर लगाइनुपर्छ । खुला अर्थतन्त्रमा बाँच्नुपर्छ ।

पर्यटन क्षेत्रमा तपाईंले लगानी गर्ने योजना बनाउनुभएको छ कि ?

म अब हाइड्रोमै लक्षित छु । अब म अन्य क्षेत्रमा हात हाल्दिनँ । १० वर्षमा ५ सय मेगावाट बनाउने लक्ष्यमा म अगाडि बढिसकेको छु ।

५ सय मेगावाट विद्युत् उत्पादनका लागि अहिले के-के काम भएका छन् ?

सन् २०२० को जुन-जुलाईमा पीपीएको काम पूरा हुन्छ । सवा दुई वर्षभित्रमा हामी तीनवटै परियोजना सुरु गर्छौं । त्यसपछिका लागि पनि हाम्रो अर्को परियोजना छ— लप्ची ।

सरकारले समयमै प्रसारणलाइन नबनाउँदा पनि कतिपय हाइड्रोपावर कम्पनीहरू समस्यामा छन् । यस्ता समस्याबाट कतिको गाह्रो छ ?

निश्चित रूपमा ट्रान्समिसन लाइनको समस्या छ । कतिपय ठाउँमा निकै गम्भीर समस्या छन् । बिजुली उत्पादन हुने समय भइसक्दा प्रसारणलाइन निर्माण भइसकदैनन् । हामीलाई भने त्यो समस्या रहँदैन, किनकि खिम्तीमा सब स्टेसन तयार भइसकछ । तामाकोसीले पनि त्यहीं जोड्ने हो । समस्या हुने देखिएको छैन ।

पछिल्लो समयमा नेपालमा हाइड्रोपावरहरू धेरै बन्न थालेका छन्, यसले भविष्यको बजार कता जान्छ ?

पछिल्लो एक-डेढ वर्षमा नेपालले भारतसँग किनेको बिजुलीमा प्रतिमेगावाट ६० पैसा भारतीय रुपैयाँ बढी तिर्नुपरेको छ । किनभने त्यहाँ दर नै बढिसकेको छ । पावर को दर बढेको छ । भारतमा वर्षामा विद्युत् बढी हुन्छ भने हिउँदमा १५-२० प्रतिशत उत्पादन घट्छ । नेपालमा तामाकोसी आए पनि हिउँदको समयमा विद्युत् अपुग नै हुन्छ । त्यो बेला भारतबाट ल्याउने र वर्षाका बेला निर्यात गर्नुपर्छ । हिउँदमा पनि पुग्ने क्षमता भयो भने भारत, चीन र बंगलादेशमा विद्युत् निर्यातको अथाह सम्भावना छ । सरकारले गर्न सक्छ भन्ने मलाई लाग्छ । अहिले बहुमतको सरकार छ, अब पहिलेजस्तो लड्ने, झगडा गर्ने समय सकिएको छ । अब विकासमा केन्द्रित भएर देश विकासमा पोलिटिकल डिप्लोमेसी प्रयोग गर्नुपर्छ ।

हाइड्रोपावर प्राकृतिक क्षेत्रसँग सम्बन्धित हो भनेर बहस भइरहँदा अब देश संघीयतामा गइसकेको छ, यसले असर पार्दैन ?

यस विषयमा रोयल्टीको विषय प्रस्ट छ । संघीयतामा जाँदा पनि धेरै ठूलो समस्या होला जस्तो मलाई लाग्दैन । किनभने पैसा त आइहाल्छ, मात्रै कुन क्षेत्रमा कति बुझाउने भन्ने हो । त्यसमा सरकारले प्रस्ट

खाका बनाउनुपर्छ, जसले लगानीकर्ताको मनोबल गिर्ने होइन उच्च होस् ।

तपाईं हाइड्रोपावरमै केन्द्रित हुँदा झन्डै एक दर्जन परम्परागत तपाईंका व्यवसाय के हुन्छन् ?

पहिले हामी खाद्यान्नको काम गर्थ्याैं, पछि बन्द गरियो । त्यस्तै मालसामान आयातको काम थियो, त्यो पनि मैले छोडिदिँ । त्यहाँबाट पैसा निकालेर हाइड्रोमै लगानी गरेको छु । अटोमोबाइल भने जारी छ । व्यवसायीका लागि छिटो लगानी फिर्ता पाउन सक्ने क्षेत्र ट्रेडिङ भनिँदै आएको छ, तर तपाईं त टे«डिडबाट विस्तारै बाहिरिँदै हुनुहुन्छ नि ?

टे«डिडमा धेरै प्रतिस्पर्धा भयो । मार्जिन घट्दै गयो । अर्काे कुरा, टे«डिड व्यवसायलाई हेर्ने दृष्टिकोण नै राम्रो भएन । सबैले व्यापारीलाई चोरका रूपमा मात्रै हेर्न थाले । सधैं काम गर्दा पनि व्यापारीलाई चोर नै भन्छन् । अब मैले हाइड्रो व्यवसाय गरेपछि मलाई चोर त भन्दैनन् भन्ने लाग्छ । राम्रो नभने पनि चोर नै त नभन्नान् नि । बिजुली उत्पादन गर्न सक्ने भने थर्मल पावर त बचाउन सकियो । यसले एउटा पुण्यको काम भयो भने वातावरण पनि बचाउने काम पनि गर्न सकियो । पैसा पनि कमाउन सकिने र आफ्नो धर्मअनुसारको काम पनि गर्न पाउने भएकाले मैले हाइड्रो व्यवसाय रोजेको हो । मेरो परिवारले पनि यो कामलाई ठीक मानेको छ । छोरा, नाति पनि यसैमा लागे भने यसै कामलाई अगाडि बढाउने हो ।

एउटै क्षेत्रमा लगानी केन्द्रित गर्दा रिस्क हुन्न ?

हाइड्रोमा मलाई कुनै रिस्क नै लाग्दैन । हाइड्रो अहिले तुरुन्तका लागि नभएर सय वर्षका लागि बचत हो भन्ने मलाई लाग्छ । अरु व्यवसाय मर्न सक्छ, तर यो बिजनेस यस अर्थमा मर्दैन, किनभने बिजुली सधैं चाहिन्छ । हाइड्रो व्यवसाय मेरो मात्रै नभएर छोराको समयसम्म पनि चल्छ । यो सुरक्षित व्यवसाय हो । आफ्नो बलबुताले भ्याएसम्म हाइड्रोमा लाग्नुस् । यसमा धेरथोर पैसा पनि छ र देशका लागि आवश्यक पनि छ । हाइड्रोमा लगानी गर्न पाउने हामी भाग्यमानी हौं । कृषिमा पनि हामी भाग्यमानी हौं । व्यापार भनेको आफूलाई बढी विश्वास भएको क्षेत्रमै गर्ने हो । अटोमोबाइल क्षेत्रमा मलाई विश्वास छ, त्यसैले मैले त्यसलाई निरन्तरता दिएको छु । खाद्यान्नभन्दा अटोमोबाइल ठीक लागेर छाडेको हुँ ।

हाइड्रोपावरमा निजी क्षेत्रबाट ठूलो लगानीकर्ताका रूपमा रहनुभएको छ, साझेदार किन खोज्नुभएन ?

लिखुमा ९५ प्रतिशत परिवारकै होल्डिङ छ । यो परियोजना मेरो नातिले हेरिरहेका छन् । सम्पूर्ण परिवार अहिले यसै परियोजनामा लागि रहेका छौं । म, छोरा र नाति तीमै पुस्ताको यसमा लगाव छ । नाति अमेरिकाका नागरिक हुन्, तर नेपालमै काम गर्न उनी यहाँ आएर मेरो योजनामा साथ दिएका छन् । हामीले दीर्घकालीन फाइदा सोचेरै लगानी गरेको हो ।

यस क्षेत्रमा नीतिगत रूपमा सुधार गर्न के हुनुपर्छ ?

म नयाँ नीतिमा भन्दा पनि भएको नीतिलाई कार्यान्वयनमा जोड दिनुपर्छ भन्ने व्यक्ति हुँ । बाध्यात्मक स्थिति गरेर भए पनि कार्यान्वयनमा लैजानुपर्छ । कर्जाकै कुरा गर्ने हो भने माघसम्म २२ खर्ब ४३ अर्ब कुल ऋण छ । यसको १५ प्रतिशत हिसाब गर्ने हो भने ३ खर्ब ३६ अर्ब हुन आउँछ । प्रतिमेगावाट १८ करोडका

दरले गणना गर्ने हो भने पनि ३ वर्षभित्रै २ हजार मेगावाट बनाउन सकिन्छ । तर, अहिले ६८ अर्ब मात्रै हाइड्रोमा लगानी भएको छ । प्रतिमेगावाट १८ अर्ब लागत लागे पनि बैंकबाट जाने साढे १३ करोड मात्रै हो, किनकि बाँकी प्रवर्द्धकले नै हाल्नुपर्छ । १५ प्रतिशत अनिवार्य लगानी हाइड्रोमा भनेर सरकारले तोक्ने हो भने तीन वर्षमा बन्ने सबै हाइड्रो यहीँको पैसाले बन्न सक्छ । यसको पूर्वसर्त भने १० प्रतिशतभन्दा बढी ब्याज यस क्षेत्रमा हुनै हुँदैन ।

श्रोत: काव्तिपुर, २०७४/१२/२३

अरुण तेस्रो आयोजना: मुआब्जा विवादले सडक निर्माण ठप्प

दीपेन्द्र शाक्य

बहुचर्चित अरुण तेस्रो आयोजनाका लागि सडक निर्माणको कार्य मुआब्जा विवादका कारण रोकिएको छ । छयाङकुटीबाट पावरहाउस निर्माणस्थल जोड्ने सडकमा पर्ने जग्गाको मुआब्जा माग गर्दै स्थानीयले निर्माण कार्य ठप्प पारेका हुन् । मुआब्जा नपाएसम्म उनीहरूले सडक खन्न नदिने भनेपछि १५ दिनयता सडक निर्माण भएको छैन । खाँदबारी नगरपालिकाको छयाङकुटीबाट चिचिला गाउँपालिकाको पुखुवामा निर्माणाधीन साढे २८ किलोमिटरमध्ये साढे २४ किमि सडक निर्माणपछि स्थानीयले मुआब्जा नपाएको गुनासो गरेका छन् । मुआब्जा नपाएसम्म सडक खन्न नदिने पुखुवाका नयन्द्र राईले बताए । 'मुआब्जा दिन्छौं भनेर टारेको धेरै भयो,' उनले भने, 'पाएनौं तर खडक खन्न भने दिइहेका थियौं ।' सुनुवाइ नभएपछि सडक निर्माणमा अवरोध गरेको उनले बताए । 'सरकारले कसैलाई काखा कसैलाई पाखा गर्न मिल्दैन,' राईले भने ।

स्थानीयले साढे ४ किलोमिटर सडक खण्डमा मुआब्जा वितरण नगरी सडक खनेको आरोप लगाएका छन् । 'विकास रोक्न हुँदैन भनेर हामीले पहिले काम गर्न दियोँ तर अन्तिम समयसम्म आउँदा पनि पाइएन,' राईले भने, 'मुआब्जा नपाएको प्रस्ट हुँदा पनि काममा आलटाल भएको छ ।'

केही दिनअघि लगानीबोर्डले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा आयोजना गरेको कार्यक्रममा पनि छयाङकुटीबाट पुखुवासम्म मुआब्जा नपाएको गुनासो गरेका थिए । उचित मुआब्जा नपाएसम्म सडक अवरोध गरिरहने राईले बताए । ४ किलोमिटर क्षेत्रमा ७८ रोपनी जमिनको मुआब्जा दिन बाँकी रहेको प्रशासनले जनाएको छ । तर, स्थानीयले भने छयाङकुटी-पुखुवा सडकमा २० जनाले मात्रै मुआब्जा पाएकाले अझै ६० जनाले पाउन बाँकी रहेको जिकिर गरेका छन् ।

'विस्थापितहरूले मुआब्जा पाउनेमा ढुक्क भएर बसे हुन्छ,' प्रमुख जिल्ला अधिकारी शिवराज जोशीले भने, 'मापडण्डअनुसार वितरण गर्छौं, केही समय लाग्छ ।' पछिल्लो समय छयाङकुटीबाट पुखुवाको मात्रै विवाद देखिएको उनले बताए । '०४५ मा मुआब्जा वितरण गरिएको देखिएको छ,' उनले भने, 'छुटेकाहरूले पाउनेछन् ।' उनले सडक अवरोध नगर्न आग्रहसमेत गरेका छन् ।

प्रजिअ जोशीले छयाङकुटी-पुखुवा सडकको ७८ रोपनी जमिनका लागि मन्त्रिपरिषद्मा निर्णय भइसकेको जानकारी आएको बताए । उनले त्यसका लागि ८ करोड सरकारले छुट्याइसकेको पनि बताए । मुआब्जाका विषयमा दर्ता भएका निवेदनबारे स्थलगत अनुगमन गर्ने जनाए । 'यथार्थ विवरणअनुसार मुआब्जा दिन्छौं,' उनले भने, 'कसैलाई काखा, कसैलाई पाखा हुँदैन । स्थानीय तहसँग समन्वय गरेर काम अघि बढाउँछौं ।' सहायक प्रजिअको संयोजकत्वमा समिति पनि बनिसकेको बताए । उनका अनुसार समितिमा नापी, मालपोत र स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि रहेका छन् ।

अरुण तेस्रो प्रवेश मार्गका इन्जिनियर अमिन्द्र खड्काले पहुँच मार्गअन्तर्गतका छयाङकुटी पुखुवा, कौवाखोला, दोभान डयामसाइटका सडकका काम धमाधम भइरहेको बताए । प्रजिअ जोशीले हालसम्म ३५ प्रतिशत काम सम्पन्न भएको बताए । त्यस्तै कौवाखोलामा २ वटा र पावरहाउसमा पनि पुल निर्माणको

काम भइरहेको जनाए । भौगोलिक बनावटका कारण कामले गति लिन नसकेको उनको भनाइ थियो ।
'भीर र चट्टान भएकाले काम गर्न समस्या छ,' उनले भने, 'थोरै भीर पनि थिचोल्न धेरै दिन लागिरहेको छ ।'

पहुँच मार्गको छयाडकुटी-पुखुवा सडकमा मुआब्जा विवादका कारण पनि काममा ढिलाइ भएको उनले बताए । ०४४ मा वितरण गरिएको मुआब्जामा सडकको चौडाइ कति हो भन्ने विषयमा स्थानीयसँग कुरा नमिल्दा समस्या देखिएको छ । उनका अनुसार छयाडकुटी-पुखुवा सडकको लम्बाइ करिब २९ किमि हो । तर, साढे २४ किमि सडक निर्माण भएपछि स्थानीयले मुआब्जा नपाएको भन्दै सडक निर्माणमा अवरोध गरेका छन् । यो खण्डको साढे ४ किमि सडकका स्थानीयले मुआब्जा पाएका छैनन् । ७८ रोपनी जमिनमा मुआब्जा वितरण नभएकाले सडक खण्ड अवरोध हुँदै आएको छ । काममा अवरोध नभए छिट्टै सम्पन्न हुने उनले बताए । सडक अवरोध भएपछि कामदार फर्किएको उनले बताए ।

तेस्रो परियोजनाका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालयले प्रभावित क्षेत्रका ६ गाउँका २ सय ५८ परिवारलाई मुआब्जा वितरण गरिसकेको छ । उनीहरूलाई १ अर्ब ९५ करोड २५ लाख ३७ हजार १ सय ५ रुपैयाँ वितरण गरिसकेको प्रजिअ जोशीले बताए ।

श्रोत: राजधानी दैनिक, २०७४/१२/२३

ऊर्जामा ७ बुँदे बैंकक घोषणापत्र जारी

बैंककमा भएको एसियन तथा प्रशान्त क्षेत्रीय ऊर्जा मञ्चको दोस्रो बैठक ऊर्जा विकाससम्बन्धी सात बुँदे घोषणापत्र जारी गर्दै सकिएको छ । विभिन्न देशका मन्त्री, सरकारी निकायका प्रतिनिधि तथा सरोकारवाला सम्मिलित मञ्चले मन्त्रीस्तरीय घोषणापत्र जारी गरेको हो । घोषणापत्रले दिगो विकासको लक्ष्य पूरा गर्ने विषयलाई मुख्य प्राथमिकता दिएको छ ।

७ बुँदे घोषणामा दिगो विकासका लक्ष्य पूरा गर्न ऊर्जा पूर्वसर्त, ऊर्जा संक्रमण अन्त्य गर्न उच्च प्राथमिकता, सन् २०३० सम्म विश्वव्यापी रूपमा ऊर्जाको पहुँच पुऱ्याउन सार्वजनिक निजी साझेदारी (पीपीपी) मोडलबाट क्षेत्रीय समन्वय विस्तार, ऊर्जा आपूर्ति वृद्धि तथा क्षेत्रीय पहुँच विस्तारमा प्रोत्साहन, अन्तरदेशीय आबद्धता तथा विद्युत् व्यापारको महत्त्व पहिचान, दिगो विकासको लक्ष्य पूरा गर्न विकासशील देशलाई प्राथमिकता दिँदै यस्ता देशलाई सहयोग गर्न अन्तर्राष्ट्रिय समुदायलाई प्रोत्साहन र विकासशील देशको क्षमता अभिवृद्धि गर्न अन्तर्राष्ट्रिय संघ-संस्थालाई आग्रह गरेका छन् ।

ऊर्जा संक्रमणकाल पूरा गर्दै क्षेत्रीय विद्युत् विकास र आदानप्रदानमा मञ्चले जोड दिएको बैंकस्थित नेपाली दूतावासले जारी गरेको विज्ञप्तिमा उल्लेख छ । मञ्चमा ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइ मन्त्री वर्षमान पुनले बैंकक तथा पाकिस्तानका ऊर्जा तथा जलस्रोत मन्त्रीसँग छुट्टाछुट्टै भेट गरेका थिए । यस्तै, मञ्चको अध्यक्ष चयन भएका म्यानमारका विद्युत् तथा ऊर्जा मन्त्री बिन खाइङसँग पनि मन्त्री पुनले क्षेत्रीय ऊर्जा विकासबारे छलफल गरेका थिए ।

श्रोत: अन्नपूर्ण पोस्ट, २०७४/१२/२२

श्री गर्जेजले भन्यो : 'पश्चिम सेती लगानी अयोग्य'

विकास थापा

चाइना श्री गर्जेज इन्टरनेसनल (सीटीजीआई) ले पश्चिम सेतीलाई 'लगानी अयोग्य' भन्दै आयोजनाबाट बाहिरिने संकेत दिएको छ। ६ वर्षअघि सरकारसित समझदारी गरेको सीटीजीआईले लगानी बोर्डलाई अघिल्लो साता दिएको प्रतिवेदनमा जलाशययुक्त आयोजनाको विद्युत् खरिद सम्झौता (पीपीए) सम्बन्धी नेपालको नीतिका कारण कुनै पनि हालतमा आयोजना अघि बढाउन नसकिने जिकिर गरेको छ।

बोर्डका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत महाप्रसाद अधिकारीले सीटीजीआईको उक्त प्रतिवेदनउपर बोर्डद्वारा गठित समितिले अध्ययन गरिरहेको बताए। 'प्रतिवेदनको सारांशमा आयोजना लगानीका लागि योग्य नभएको उल्लेख छ,' अधिकारीले बुधबार अन्नपूर्णसित भने, 'समितिको सिफारिस आएपछि एउटा निर्णय हुनेछ।'

प्रधानमन्त्री केपी ओलीले अध्यक्षता गरेको लगानी बोर्डको फागुन २५ गते बसेको बैठकले प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद् कार्यालयका सचिव महेन्द्र गुरुङको संयोजकत्वमा समिति गठन गरेको थियो। ऊर्जाका सहसचिव दिनेशकुमार घिमिरे, अर्थका सहसचिव हरि बस्याल, बोर्डकै सहसचिव मधुप्रसाद भटवाल, विद्युत् प्राधिकरणका कार्यकारी निर्देशक कुलमान घिसिङ र विद्युत् विकास विभागका सिनियर डिभिजनल इन्जिनियर सुनील पौडेल रहेको समितिलाई बोर्डले दुईवटा कार्यादेश दिएको थियो। पहिलो, 'विद्यमान अवस्था (सीटीजीआईसित) मा पश्चिम सेती अघि बढ्न सक्छ कि सक्दैन ?' र अर्को, 'श्री गर्जेजसित सम्झौता खारेज भए सरकारले कुन निकायमार्फत यो आयोजना अघि बढाउने ?'

समितिका एक सदस्यका अनुसार सीटीजीआईले प्राधिकरणले तय गरेको जलाशययुक्त आयोजनाको पीपीए दर (हिउँदयाममा प्रतियुनिट १२ रुपैयाँ ४० पैसा र वर्षायाममा सात रुपैयाँ १० पैसा) नीतिले पश्चिम सेती निर्माण गर्न नसकिने उल्लेख गरेको छ। उसले १० वर्ष वा ऋण भुक्तानी अवधिसम्म मात्र डलर पीपीएको प्रावधानले आयोजना आर्थिक रुपैयाँमा अयोग्य भएको घोषणा गर्दै सधैंका लागि डलर पीपीए हुनुपर्ने उल्लेख गरेको छ। त्यसबाहेक पुँजीमा प्रतिफल दर र आन्तरिक प्रतिफल दर न्यून भएकाले पाकिस्तानी मोडेलजस्तो लागतमा नाफा जोड्ने भए मात्र पश्चिम सेती अघि बढाउन सकिने सीटीजीआईको प्रस्ताव छ। यही प्रस्तावउपर छलफल गरी सचिव गुरुङको समितिले दुई पटक छलफल गरिसकेको छ।

ती सदस्यका अनुसार सीटीजीआईले आयोजनाबाट सुरक्षित अवतरण (हात झिक्न) हुने क्रममा अहिले आएर अनेक बहाना खोजिरहेको छ। सरकारले पश्चिम सेतीका हकमा मात्र जलाशययुक्त आयोजनाको पीपीए दर बदल्न नसक्ने, पीपीए अवधिभरि उसले उत्पादन गरेको बिजुली डलरमा खरिद गर्न नसकिने र उसैले भनेको लागतमा नाफा जोडी आउने प्रतिफल दर दिन नसक्ने भएकाले यो आयोजना अघि नबढाउने निश्चित छ। 'सीटीजीआईको आशय सरकारले नै यो आयोजना रद्द गरिदेओस् भन्ने छ,' बोर्डका एक अधिकारीले अन्नपूर्णसित भने प्राधिकरणले अघिल्लो वर्ष जलाशययुक्त आयोजनाको पीपीएसम्बन्धी नीति पारित गरेको थियो। उक्त नीति ऊर्जा मन्त्रालयले मस्यौदा गरेर प्राधिकरणले लागू गरेको हो। नीतिमा सय मेगावाटभन्दा माथिका आयोजनाको डलरमा पीपीए गर्नुपर्दा ऋण भुक्तानी अवधि वा १० वर्षमध्ये जुन पहिले आउँछ, त्यस अवधिसम्म मात्र डलर पीपीए गर्ने उल्लेख छ।

सीटीजीआईले पश्चिम सेतीमा ७५ प्रतिशत र प्राधिकरणले २५ लगानी गर्ने सम्झौता गत कात्तिक ३० गते भएको थियो। सम्झौता भएयता लगानी बोर्डले कार्ययोजना पेस गर्न सीटीजीआईलाई ताकेता गर्दै आइरहेको छ। ६ वर्ष सात महिनामा निर्माण सम्पन्न हुने गरी भएको सम्झौतामा यो आयोजनाको कुल लागत निर्माण अवधिको ब्याजसमेत जोड्दा एक अर्ब ८१ करोड अमेरिकी डलर (हालको मूल्यमा एक खर्ब ८१ अर्ब रुपैयाँ) छ। निर्माण अवधिको ब्याजबाहेक आयोजना लागत एक अर्ब ४० करोड डलर छ।

मन्त्रिपरिषद्ले सन् २०१२ को २९ अगस्टमा सीटीजीआईलाई पश्चिम सेती निर्माण-सञ्चालन-हस्तान्तरण (बुट) मोडलमा दिने गरी अनुमोदन गरेको थियो। मन्त्रिपरिषद्ले स्वीकृत गरेयता सीटीजीआईले लगानी बोर्ड, ऊर्जा मन्त्रालयलाई ऊर्जा बजार, ऊर्जाको बिक्री मूल्य, स्थानीयलाई दिने शेयर, आयोजनाको जडित क्षमतालगायत दर्जनों मुद्दाबारे स्पष्ट हुन चाहेको भन्दै सम्झौता गर्न आनकानी गरेको थियो। सरकारले उसले राखेका सबै जिज्ञासा लिखित रूपमा उपलब्ध गराए पनि संयुक्त उपक्रम सम्झौताका लागि तयार थिएन।

यो आयोजना अस्ट्रेलियन इन्जिनियरिङ कम्पनी स्मेकले १६ वर्षसम्म लाइसेन्स लिएर निर्माण गर्न सकेको थिएन। भारतीय बजारलाई लक्ष्य गरी आयोजना विकास गरे पनि भारतमा उसको बिजुली खरिदको सुनिश्चितता नभएकाले एसियाली विकास बैंक (एडीबी) लगायत बहुपक्षीय निकायले हात झिकेपछि आयोजना अलपत्र परेको थियो। झलनाथ खनाल सरकारले खारेज गरी माओवादीले नै ऊर्जा मन्त्रालय नेतृत्व गरेका बेला पश्चिम सेतीको पनि बिनाप्रतिस्पर्धा सीटीजीआईलाई दिइएको थियो।